

JMG

Examensarbete i medie- och kommunikationsvetenskap

2012-12-29

Institutionen för journalistik, medier och kommunikation

www.jmg.gu.se

DÄR ORDET INTE RÄCKER TILL

BEGREPPSFLUKTUATIONEN I TERRORNS SPÅR:

EN STUDIE OM 25 ÅRS TERRORISMRAPPORTERING OCH OM ORDETS UTVECKLING

FÖRFATTARE: JOAKIM RÖNNING OCH ANTON MODIN

HANDLEDARE: JAN STRIDH

KURSANSVARIG: MALIN SVENINGSSON

ABSTRACT

TITEL: När ordet inte räcker till - Begreppsfluktuationen i terrorns spår: En studie om 25 års terrorismrapportering och om ordets utveckling

FÖRFATTARE: Anton Modin och Joakim Rönning

KURS: Examensarbete i medie- och kommunikationsvetenskap vid institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.

TERMIN: Höstterminen 2012

HANDEDARE: Jan Strid

SIDANTAL EXKLUSIVE BILAGOR: 33 sidor

ANTAL ORD: 14 015 ord

SYFTE: att undersöka om och i så fall hur den svenska pressens sätt att rapportera om terrorattacker har förändrats sedan 1985.

METOD: Kvalitativ innehållsanalys

MATERIAL: Nyhetsartiklar, ledartexter och analystexter som publicerats första dagen efter det respektive dåd i Dagens Nyheter. 44 texter har analyserats.

HUVUDRESULTAT: Studien visar att en tidsbunden förändring kan identifieras och härledas till 9/11 men det tycks vara andra faktorer än just den rådande tidsandan som styr hur begreppet används och uppfattas. Den kronologiska förändringen framstår som en efterhandskonstruktion då det snarare tycks vara dådens utförare och dess motiv som avgör begreppets innebörd och styr det i nya riktningar. Däremot kan ett rådande konsensus, i en begränsad social kontext förklaras med lingvistiska teorier som förenklat kan sägas göra det senaste, mest omfattande dådet till utgångspunkt för uppfattningar och kommunikation om efterkommande, liknande dåd. Därmed kan sägas att nya, stora och uppmärksammade dåd utgör semiotiska index och styr hur den rådande uppfattningen, i en begränsad grupp med liknande social kontext, utvecklas och konstitueras.

| | |
|--|-----------|
| EXCECUTIVE SUMMARY | 5 |
| INLEDNING | 6 |
| 1.1 SYFTE | 7 |
| 1.2 Frågeställningar och hypoteser | 7 |
| 2. BAKGRUND | 8 |
| 2.1.1 Problematisering | 8 |
| 2.1.2 Tidigare forskning kring begrepp i media | 8 |
| 2.1.3 Tidigare forskning kring begreppet terrorism | 8 |
| 2.1.4 Vad är terrorism? | 9 |
| 2.1.5 Olika definitioner och definitionen vi valt | 10 |
| 2.1.6 Den valda definitionen | 10 |
| 2.1.7 Avgränsning | 10 |
| 2.2 HISTORIK | 11 |
| 2.2.1 De första terroristerna | 11 |
| 2.2.2 Begreppet terrorism föds | 11 |
| 2.2.4 Terrorism före första världskriget | 11 |
| 2.2.5 Terrorism i mellankrigstiden | 12 |
| 2.2.6 Terrorism efter andra världskriget | 12 |
| 2.2.7 Dagens terrorism | 13 |
| 2.3 DE UNDERSÖKTA DÅDEN | 13 |
| 2.3.1 Barcelona 1987 | 13 |
| 2.3.2 Lockerbie 1988 | 13 |
| 2.3.3 Oklahoma 1995 | 13 |
| 2.3.4 Manchester 1996 | 14 |
| 2.3.5 New York 2001 | 14 |
| 2.3.6 Bali 2002 | 14 |
| 2.3.7 Madrid 2004 | 14 |
| 2.3.8 Beslan 2004 | 15 |
| 2.3.9 London 2005 | 15 |
| 2.3.10 Stockholm 2010 | 15 |
| 2.3.11 Oslo och Utöya 2011 | 15 |
| 3 TEORI | 16 |
| 3.1 Lingvistik | 16 |
| 3.1.1 Språklig semiotik och indexikal semiotik | 16 |
| 3.1.2 Semantik | 17 |

| | |
|--|-----------|
| 3.2 Medieteorier och nyhetsvärdering | 17 |
| 3.2.1 Massmediernas makt | 19 |
| 3.2.1.1 Makten över publiken | 19 |
| 3.2.1.2 Makten över innehållet | 19 |
| 3.3 Teoriernas relation | 19 |
| | |
| 4 METOD OCH URVAL | 20 |
| 4.1 Kvalitativ metod - men varför? | 20 |
| 4.1.1 Den kvalitativa innehållsanalysen och ECA | 20 |
| 4.1.2 Protokollet | 21 |
| 4.1.3 Tolkning | 21 |
| 4.1.4 Varför Dagens Nyheter? | 21 |
| 4.2 Urval | 21 |
| 4.2.1 Retriever | 22 |
| 4.3 Reliabilitet | 22 |
| 4.4 Validitet | 22 |
| | |
| 5 RESULTAT | 23 |
| 5.1 "Vansinnesdåd" eller "terroråd"? | 23 |
| 5.2 Före 9/11 | 23 |
| 5.3 Efter 9/11 | 24 |
| 5.4 Jämförelse | 24 |
| 5.5 Från objektivitet till islamofobi | 25 |
| 5.6 Vem viktigare än när | 26 |
| 5.7 Återgång till mjukare retorik | 27 |
| 5.8 Radikalisering | 27 |
| | |
| 6 SLUTDISKUSSION | 28 |
| 6.1 Mediernas makt och journalisternas verklighet | 28 |
| 6.2 Innebörden förändras, men varför? | 29 |
| 6.3 Semiotiskt index | 30 |
| | |
| 7 SLUTSATS | 32 |
| | |
| 8. AVSLUTNING | 33 |
| | |
| 9. KÄLLFÖRTECKNING | 34 |
| | |
| 10. BILAGOR | 36 |

EXECUTIVE SUMMARY

Författarna har själva identifierat forskningsområdet. Deras intresse för språk, samhällsvetenskap och mediernas påverkan på samhället de verkar i har legat till grund för idén.

Denna uppsats syftar till att undersöka hur ett visst begrepp förändras över tid samt undersöka vad som driver denna förändring. Begreppet som valts som föremål för studien är terrorism, ett begrepp som är ständigt återkommande i medierna och genom historien skiftat skepnad med ojämna mellanrum. I ett vidare perspektiv har ingen lyckats definiera terrorism på ett mer inkluderande sätt vilket kan ses som ett bevis på svårigheten att fånga in begreppets innebörd och förklara det på ett sätt som inte blir alltför banalt och intetsägande, det enda som tycks stå klart är att terrorism är något som med en bestämd agenda med våldshandling eller hot om våldshandling syftar till att skapa skräck.

Denna studie har genom att kvalitativt analysera artiklar ur Dagens nyheter i samband med de elva mest omskrivna terrordåden de senaste tjugofem åren försökt klarlägga hur terrorismbegreppet förändras och formas. En hypotes om att en tidsbunden förändring skulle kunna identifieras fanns, att attacken mot World Trade Center och Pentagon 11 september 2001 skulle utgöra en tydlig brytpunkt för terrorismbegreppets användning och allmänt vedertagna innebörd. För att förklara och analysera studiens resultat har man utgått från teorier inom semiotik, semantik, nyhetsvärdering och om mediernas makt.

Studien visar att en tidsbunden förändring kan identifieras och härledas till 9/11 men det tycks vara andra faktorer än just den rådande tidsandan som styr hur begreppet används och uppfattas. Den kronologiska förändringen framstår som en efterhandskonstruktion då det snarare tycks vara dådens utförare och dess motiv som avgör begreppets innebörd och styr det i nya riktningar. Däremot kan ett rådande konsensus, i en begränsad social kontext förklaras med semiotiska teorier som förenklat kan sägas göra det senaste, mest omfattande dådet till utgångspunkt för uppfattningar och kommunikation om efterkommande, liknande dåd. Därmed kan sägas att nya, stora och uppmärksammade dåd utgör semiotiska index och styr hur den rådande uppfattningen, i en begränsad grupp med liknande social kontext, utvecklas och konstitueras.

Uppsatsen har skrivits vid JMG vid Göteborgs Universitet och är en kandidatuppsats i ämnet medie- och kommunikationsvetenskap. Uppsatsen omfattar 14 015 ord.

1. INLEDNING

Att finna svar på en fråga om vad som är sant eller falskt är i hermeneutisk forskning en helt omöjlig sak. Att jaga efter det enda rätta svaret är nämligen som att jaga sin egen svans i studier som söker att bevisa rätt och fel då något så metafysiskt som ords egentliga mening utgör studieobjektet. Denna fälla är något att ta i aktning för varje läsare av denna studie, och har utgjort en genomgående röd tråd genom arbetet med denna uppsats. Ibland har den också utgjort en snubbeltråd, men då medvetna avväganden ständigt gjorts har i alla fall några av de värsta fällorna kunnat undvikas.

Någon avsikt att ge ett allomfattande svar på den stora fråga som denna uppsats gör anspråk på finns alltså inte. Det är ett alldeles för stort och invecklat problem för att avhandlas på de 33 sidor som utgör denna studie om tolkning, tolkningsföreträdare, ords egentliga mening och deras metamorfos. Deras ständiga förändring.

Drygt 25 år gamla är de äldsta av de texter som studerats i grundarbetet. Att en sanning för 25 år sedan inte per automatik är en sanning också idag behöver man inte läsa denna uppsats för att förstå, men häri kan kanske en förklaring till varför en förändring sker finnas tillhands. Förhoppningsvis en relativt lättförståelig sådan.

Sättet att kommunicera är i förändring – det kan vi tydligt se utifrån våra nya sätt att kommunicera i nya plattformar och med nytillkomna ord som adopteras i takt med teknisk utveckling, globalisering och i takt med händelsekedjor som gör att nya samhällsfenomen uppstår och att nya ord läggs till i våra ordlistor. En förutsättning för att kommunikation ska fungera är samtidigt att sändare och mottagare är överens om kommunikationens form och innebörd. Att man är överens om betydelserna för dessa ord. För att information ska kunna tillgodogöras av mottagaren krävs att sändare och mottagare delar kommunikativa koder för att uppnå en förståelse och för att ett utbyte ska göras möjligt. Vi måste alltså enas kring begreppens betydelse innan språket kan bli en formell kanal. Utan betydelse – ingen tolkningsmöjlighet.

Allt eftersom denna utveckling sker bör frågan ställas: Hur står det till med innehållet i kommunikationen? Ett rimligt antagande – parallellt med den beskrivna uppfinningsrikedomen av helt nya ord – synes vara att också sedan länge existerande begrepps innebörder förändras i takt med att tiden går. Också ord som är gamla som gatan genomgår en ständig förändring samtidigt som nya ord föds. Språket har vi enligt arkeologer och forskare haft i ungefär 40 000 år och det rör på sig. Det behöver man bara läsa en bok från några tiotal år tillbaka för att inse. Konventionerna och definitionerna som är knutna till ett visst begrepp förändras alltså också. Men vad står bakom denna förändring. Vart finns motorn som driver omdaning i endera riktningen?

Genom att omdana vår omvärld och samverka kring betydelsen av språkets olika delar blir språket ett oslagbart redskap för att med varandras hjälp kunna ta oss an svårigheter och skapa förståelse. Samtidigt som vårt språk är själva orsaken till mänsklighetens enastående förmåga att kommunicera, så innebär den språkliga komplexiteten en djungel av potentiella missförstånd, då sändare och mottagare kan tolka begreppen olika.

Det denna uppsats undersöker är om man över en bestämd tidsperiod kan se ett begrepps innebörd eller en begreppsidé skifta och ställa detta i relation till verkligheten så som den beskrivs i allmänt vedertagen begreppsteori. Kan detta ge oss svaret på frågan: Hur fluktuerar ett begrepps betydelse och användning?

1.1. SYFTE

Syftet är att undersöka om och i så fall hur den svenska pressens sätt att rapportera om terrorattacker har förändrats sedan 1985.

1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR OCH HYPOTESER

Studien tar avstamp i hypotesen att terrorbegreppets förändring går att förklara med en kronologisk förklaringsmodell – att förändringen i terrorbegreppets användning är tidsbunden. Dessutom tar utgångspunkt studien från antagandet att en tydligt brytpunkt i denna tidsbundna förändring kan identifieras och sammanföras med attacken mot World Trade Center 2001.

Utifrån ovan nämnda hypoteser har följande frågeställningar tagits fram:

1. Hur varierar begrepps innebörden över tid?
2. Finns någon brytpunkt där begreppets innebörd förändras?
3. Vad får en eventuell brytning i begreppets användning för konsekvenser för rapportering i media?
Leder förändringen till en tydlig skillnad i rapporteringen, och hur ser den förändringen i så fall ut?

2. BAKGRUND

I följande kapitel redogörs för bakgrundsfakta och tidigare forskning kring terrorism. Kapitlet är uppdelat i fyra delar där också problematisering ingår och utgör den första delen av kapitlet.

Bakgrund till terrorism som fenomen och som begrepp samt tidigare forskning om detta finns att läsa i del två och tre av kapitlet. Utförligare läsning om dåden finns att läsa i bilaga 2.

2.1.1 PROBLEMATISERING

I och med det faktum att språket utvecklats så kan det anses rimligt att utvecklingen är beständig och att språket därmed aldrig är statiskt. Först när tolkningar av begrepp tenderar att uppfattas med samstämmighet skapas en bild av vad ord betyder och har för mening i språket.

Vem är det då som har detta tolkningsföreträde och kan bestämma vad ett begrepp ska betyda?

Går det - ur ett vetenskapligt perspektiv - att se en fluktuation i begrepps innebörder, hur ett begrepp betyder olika saker i olika tidsperioder, och kan man bestämma en brytpunkt för när ett begrepp fylls med en annan mening än den tidigare?

Detta tänkta fenomen studeras i denna uppsats hos begreppet terrorism; ett begrepp som på förhand tycks vara i ständig förändring, och som ofta stöts och blöts i medier och samhällsdebatter. Terrorism är närmast ständigt närvarande i medierna, men det är svårt att sätta fingret på vad det egentligen är och vid närmare eftertanke ställer man sig frågan om inte begreppets innebörd förändrats i grunden den senaste tiden. Alla har en uppfattning om vad som är terrorism men få kan uttrycka den uppfattningen.

Det finns givetvis också en viss problematik med att begrepps innebörd förändras eftersom det gör det svårare för såväl avsändare och mottagare att hålla sig ajour med det språkliga spelets regler och förutsättningar.

2.1.2 TIDIGARE FORSKNING KRING BEGREPP I MEDIA

Rent hypotetiskt förefaller det rimligt att den allmänna bild som råder för ett begrepp idag inte är samma sak som den som råder för samma begrepp imorgon. Att media i sig förändras är ingenting obekant. I Monica Djerf-Pierre och Lennart Weibulls "Spegla, granska, tolka - aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet" delas mediehistorien med avseende på journalistens ideal och normer upp i olika epoker: upplysning (1925-1945), spegling (1945-1965), granskning (1965-1985) och tolkning (1985-) (Djerf-Pierre, Weibull: 2001). Massmedia kan fungera som en direkt eller indirekt tolkningsföreträdare, då man medvetet eller omedvetet väljer att definiera ett begrepp på ett visst sätt, eller då man speglar begrepp som de definierats av annan part.

2.1.3 TIDIGARE FORSKNING KRING BEGREPPET TERRORISM

Det saknas inte forskning om terrorism, däremot saknas det inom den akademiska världen samstämmighet rörande studier av terrorism. Inget bestämt akademiskt perspektiv dominerar studierna vilket gör terrorism till ett spännande undersökningsämne med många öppna dörrar (Horgan, Braddock, 2001:8).

För att tjäna syftet att leta efter en tydlig brytpunkt, där begreppet "byter mening", har en begränsning gjorts i undersökningen av rapporteringen kring terrorism. De terrordåd som studerats har inträffat de senaste 25 åren. Orsaken till denna avgränsning är att det var i mitten av denna kronologiska ström av attacker som "den

värsta attacken” inträffade år 2001 (Dagens Nyheter, 2001-09-12:2). World Trade Center föll, och hypotesen som denna uppsats tar avstamp i är att terrorismbegreppet som vi kände det föll med tornen, då konsekvenser uppstod där man tydligt kan uttyda en omdefiniering av begreppet då USA förklarade “War on terror”. Terrordådet mot World Trade Center år 2001 visade nämligen återigen hur känsligt terrorismstudier är för i nutiden aktuella terrordåd. I kölvattnet av medialt uppmärksammade dåd författas mängder av böcker, där självutnämnda experter får luft under vingarna i sin jakt på förklaringar och förståelse.

Efter attacken mot World Trade Center 2001 - det odiskutabelt mest bildmässigt affektväckande dådet i modern tid - var den största delen av dessa experter högst oerfarna. Mycket snart tävlade akademiker, krigskorrespondenter och experter inom andra områden om att tillhandahålla den mest skarpsinniga analysen kring det nya hotet mot USA och den fria världen: Al Qaida och dess vapendragare. Dessa bidrag var dock sällan trovärdiga, då de ofta byggde på andrahandskällor utan empirisk kunskap om den verklighet som låg bakom. När sedan mediahaussen avtog gick också många av dessa nya kommentatorer vidare till andra områden. Många akademiker utnyttjade sin forskning för att ingå i nyskapade rådgivande poster för att ge stöd till den regering som myntade just begreppet “War on terror” och därmed som sagt gjorde sig till tolkningsföreträdare. De som stannade inom akademien blev tvungna att förhålla sig och referera till det nya teoretiska ramverk som därigenom skapats. (Horgan, Braddock, 2001:8)

2.1.4 VAD ÄR TERRORISM?

Att i större sammanhang - i organisationer, samfund eller allianser - enas om en definition av terrorbegreppet har visat sig svårt. Terrorism är för alla världens stater ett ständigt och svårgreppat hot. Faktumet att själva ordet “terror” har ett ursprung i latinets ord för “skräck” ger oss ordets övergripande syfte. Det syftar till att beskriva handlingar som företas för att skapa skräck genom att hota med att använda våld med syfte att driva beslutsfattare i en viss riktning eller att faktiskt skrida till verket med själva våldsgärningen. Detta verkar de som ger sig på att försöka definiera terrorism vara överens om. Vad man däremot är mer oense om är vilka mål och motiv som gör en våldshandling till en terrorhandling. Många definitioner menar att terrorism riktas mot civila mål, något som motsägs av historien, som innehåller exempel på attacker på alltifrån kungar och presidenter till soldater, infrastruktur och civila. Vad som kan sägas vara mål för en terroristattack tycks vara högst subjektivt. (Freedman, Kishan Thussu, 2012: 7-8)

“Terrorism” så som det beskrivs kan vara nationellt eller internationellt betingat; initierad av en stat eller en fristående organisation, ett verk av en grupp eller en ensam galning. Dess motiv kan vara religiösa eller politiska och olika attackers tillvägagångssätt kan skilja sig diametralt åt. (Freedman, Kishan Thussu, 2012: 10)

Den enes terrorist är den andres frihetskämpe och begreppet kan därigenom lätt kapas. Detta kan gestaltas i den amerikanska regeringens beslut att år 2001 förklara “War on terror”. Mot bakgrund av detta kan det konstateras att mer övergripande definitioner av begreppet terrorism skulle göra skillnad för världsmedborgargarnas syn på terror. (Freedman, Kishan Thussu, 2012: 12)

Som nämnt tidigare så är målen och motiven centrala men också dessa kan vara svåra att definiera beroende på från vilken ståndpunkt man studerar begreppet. Socialt konstruerade tolkningar av händelser för att medvetet främja vissas intressen framför andras gör det i praktiken omöjligt att göra objektiva tolkningar. (Turk, 2004: 490) Dessa tolkningar skiljer sig naturligtvis markant åt mellan olika människor och är kanske den rimligaste förklaringen till att så många forskare, jurister och organisationer som EU, CIA och FN har så stora svårigheter att enas om begreppet innebörd. (Freedman, Kishan Thussu: 1-20)

2.1.5 OLIKA DEFINITIONER OCH DEFINITIONEN VI VALT

Trots ovan avhandlade problematik måste en definition bli övergripande för att den jämförelse denna studie avser att göra ska bli möjlig. Utifrån denna jämförelse kan studiematerialet analyseras och analyserna sättas i ett större sammanhang.

Tretton stycken FN-konventioner, varav flera härstammar från 1970-talet, då vänsterextremism av många stater ansågs som det största terrorhotet, utgör det övergripande folkrättsliga ramverket mot terrorism som är gällande idag. Ramverket har utvecklats på senare år och ger numer även rättslig förståelse för vad som är en terroristhandling, men utelämnar en explicit definition av terrorbegreppet.

En svårlöst fråga är hur världssamfundet ska skilja gerillagrupper som bekämpar sitt lands regering från terroristgrupper som utför handlingar med syfte att destabilisera ett land. Arbetet med att enas om en definition fortgår.

Bortsett från FN som kämpar för att finna en mer världsomspännande definition har också Arabförbundet, CIA och FBI egna definitioner av terrorism. (www.cia.gov, www.fbi.gov)

2.1.6 DEN VALDA DEFINITIONEN

Också EU har sin egen definition av terrorism, på vilken den svenska terrorlagstiftningen bygger. Av den anledningen har denna definition tjänat som utgångspunkt för denna studie. Enligt EU och den svenska terrorlagstiftningen är terrorism att:

Begå en handling som allvarligt kan skada en stat eller mellanstatlig organisation med syftet att: Skrämma en befolkning eller befolkningsgrupp, tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att göra något eller att avstå från att göra något eller att destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer. (www.sakerhetspolitik.se)

Någon värdering läggs inte i huruvida denna definition är bättre än någon annan. Däremot är den, eftersom att den är konstituerad i svenska samhället, den mest motiverade att använda i denna studie.

2.1.7 AVGRÄNSNING

Faktumet att också statsarméinvasioner och handlingar av krigförande nationer kan inkluderas i denna definition är besvärande. Den ger nämligen inte någon ett incitament att genomföra terror, ens om det är i ett demokratiskt syfte. Därmed utesluts inte någon gärningsman ur studiematerialet.

För att undvika att detta ska omöjliggöra studien tas dock hänsyn till detta faktum. Att terrorhandlingar i krigstid inte kan sägas vara inom den studerade definitionen måste ses som självklart för att göra definitionen hanterbar. Detta förefaller inte heller orimligt sett till de faktiska omständigheterna, att de mest omskrivna terrordåden som tagits i aktning utvärderas mot denna problematisering har inget utförts i anslutning till ett konventionellt krig mellan reguljära militärmakter varför detta – trots att det är ett teoretiskt problem – inte är ett faktiskt problem för denna studie.

2.2. HISTORIK

Terrorism är inget nytt begrepp. Därför redogörs här för historiken rörande terrorism. Från förhistorisk tid då Seloterna försökte stå emot Romarnas erövring av Judeen, tills dagens fokus på militanta islamister.

2.2.1 DE FÖRSTA TERRORISTERNA

Seloterna omnämns som historiens första terrorister. Vid tiden kring Jesu födelse kämpade Seloterna mot Judeens växande grekiska befolkning och Romarnas makt över såväl judar som greker i Judeen. Deras attacker hade religiösa förtecken och precis som många av världens framtida terrorgrupper så syftade seloternas attacker till att väcka uppmärksamhet. Målet var att slå sig fria från Romarikets välde, en kamp som visade sig övermäktig. (Horgan, Braddock, 2012: 12-15)

Under 1100-talet växte en shiitisk, muslimsk sekt fram, som senare kom att liknas med en terrororganisation, Assasinerna. Deras motiv var politiska, om än med tydliga muslimska värderingar som grund. Målet var att uppnå ett fulländat muslimskt samhälle där samhällets politiska och religiösa funktioner samverkade och var oskiljaktiga. Assasinerna var lönnmördare (eng *assasinate*: lönnmörda) och trots att antalet avrättade, eller för den delen de ekonomiska skadorna de orsakade, inte står sig särskilt starkt i jämförelse med andra terrorgrupper så utgjorde de ett allvarligt hot för flera muslimska styren. Särskilt i Turkiet, Persien och Syrien. (Horgan, Braddock, 2012: 8-12)

2.2.2 BEGREPPET TERRORISM FÖDS

Det var först i slutet av den franska revolutionen, då Jakobinernas regim, *regime de la terreur* – skräckregimen – vars aktioner med syfte att skapa skräck och driva politisk opinion, som terrorbegreppet myntades. Jakobinernas ledare Maximilien de Robespierre var av åsikten att revolutionärernas högtflygande ideal rättfärdigade terrorn. 1793 infördes terrorism i den franska ordlistan och beskrevs som en benämning på något liknande det statliga skräckvälde förknippat med franska revolutionens efterspel (Kumm; 1997: ibid)

2.2.4 TERRORISM FÖRE FÖRSTA VÄRLDSKRIGET

En bidragande orsak till att terrorismbegreppet är så svårt att definiera är att det ständigt är i förändring. Genom historien har det sammankopplats med olika typer av aktioner och organisationer. Under 1800-talet var det små anarkistiska grupper som stod för den mesta av terrorn. I Ryssland kom en grupp revolutionärer som kallade sig "Folkets Vilja" att kämpa mot den i deras ögon alltför hållningslösa politik som regimen bedrev med Tsar Alexander II på tronen. De lyckades ta livet av tsaren år 1881 men misslyckades med att omkullkasta etablissemangen i stort och revolutionen uteblev (Laqueur, 1996:1).

Den ryska revolutionen fick alltså vänta, men anarkisternas framfart hade det till trots inspirerat andra revolutionära och militanta rörelser och snart fick Frankrike, Spanien, Österrike, Italien och USA allihop sina statschefer mördade, inom loppet av endast sju år (Laqueur, 1996:6).

Terrorismen blev en het fråga för hela samhället och revolutionärernas röster blev allt mer högljudda. Detta fick sin kulmen när Serbiska, nationalistiska terrorgruppen Svarta handen och dess medlem Gavrilo Princip utförde det mest betydande dådet i början av 1900-talet genom att mörda Österrike-Ungerns kronprins Franz Ferdinand på öppen gata i Sarajevo. Detta blev den utlösande faktorn för det första världskriget (Laqueur, 1977:54).

2.2.5 TERRORISM I MELLANKRIGSTIDEN

Efter det första världskriget var det främst i mellanöstern som terrorismen vann ny mark. Den arabiska befolkningen höll inte alls med om att judarna var berättigade att återvändra till sitt historiska urhem och anse det som sitt eget land. I likhet med andra av européer koloniserade stater så möttes invandringen av våldsamt motstånd. Såväl judiska som arabiska terrorgrupper grundades och slogs för sin rätt till det palestinska området. Mellankrigstidens terrorism präglades också av högergrupper och nationella separatister som bland annat spred skräck i Spanien, Jugoslavien och kring Palestina (Kumm, 1996: 83).

2.2.6 TERRORISM EFTER ANDRA VÄRLDSKRIGET

Direkt efter andra världskriget associerades begreppet främst med våldsamma revolutioner som utförs av inhemska antikolonialistiska och nationalistiska grupper som växte fram främst i Asien, Afrika och mellanöstern som ett svar på det europeiska kolonialväldet. Flera av länderna i dessa regioner, till exempel Cypern, Kenya och Israel har åtminstone till viss del nationalistiska grupper som tillämpade terrormetoder att tacka för sin självständighet. I kölvattnet av detta fick begrepp som frihetskämpe fäste och många menade att de som slogs för självständighet mot västvärldens kolonialmakter förtjänade att benämnas som frihetskämpar snarare än som terrorister (Kumm, 1996: 101).

Detta synsätt fick starkt fäste under kalla kriget, då terrorism sågs som ett verktyg i ett krig där båda sidor använde sig av agenter från terrorgrupper. Denna typ av terrorism sponsrad av stater satte terrorismbegreppet i nytt ljus och benämndes ibland som en slags dold krigföring som svagare stater kunde utöva på starkare utan att riskera kontramilitära reprimander. I denna tid fortsatte jakten på terrorister som i det närmsta blivit proffs och kunde utföra attacker såsom lönnmord, flygplanskapningar, kidnappningar och bombningar åt olika stater i revolutionens tjänst. Den kanske mest kända av dessa terrorister är venezuelanen Ilich Ramirez Sanchez, också känd som "Carlos" eller "Schakalen". Hans härjningar blev så vida omtalade att det närmast uppstod en personkult kring honom. Plötsligt var terrorism inte något som utövades i det egna landet utan innehöll flera element och var en del av ett större mönster av icke-statliga konflikter. Detta krig via mellanhänder innebar senare ett bakslag för flera makter, framförallt USA. De militanta grupper som tränats och beväpnats av underrättelsetjänster glömdes i det närmsta bort tills de vände vapnen mot den forna bundsförvanten. De mest betydande fallen av detta var hur Viet Cong - som en gång beväpnats och tränats för att hålla Kina borta ur Sydostasien - blev USA:s fiende i Vietnam, samt hur Al Qaida - som med CIA-hjälp en gång drev ut Sovjet ur Afghanistan - attackerade World Trade Center och Pentagon 11 september 2001. (Horgan, Braddock, 2012: 48)

Under 1960- och 70-talet behöll terrorismen sin revolutionsstämpel men utvidgades till att även innefatta nationella, etniska och politiska separatistgrupper. De i Europa mest kända exemplen var baskiska ETA, irländska IRA och tyska RAF, de sistnämnda med förgrundsfigurerna Andreas Baader och Ulrike Meinhof. För många av de grupper som över tid kan betraktas som terrorgrupper var målet att vinna internationell sympati. De revolutionära etno-nationalistiska, separatistiska eller ideologiska grupperna fortsatte att forma och utveckla den allmänna bilden av terrorism. Med tiden kom dock begreppet också att associeras med mer svårdefinierade fenomen. I början av 1980-talet talade många om terrorism som något med avsändare från mellanöstern med syfte att skaka om västvärlden med USA i spetsen. I förgrunden fanns grupper som det kurdiska arbetarpartiet PKK och den palestinska frihetsrörelsen PLO och dess kanske mest kända undergrupp Svarta September (Black September). Den libanesiska shiamuslimska rörelsen Hizbollah uppstod för att driva ut alla västerlänningar och upprätta en islamisk stat i Libanon. (Horgan, Braddock, 2012: 49)

Under 80-talet tillkom den palestinska rörelsen Hamas, med sitt ursprung i den växande ungdomsrevolten. Komplikationer i definitionsfrågan har tillstött då Hamas blev det första demokratiskt tillsatta regeringspartiet i hela arabvärlden och Hizbollah dragit sig mer mot social verksamhet och sagt sig inte vara emot en tvåstatslösning i Palestina, trots att den största fienden historiskt varit Israel. (Kumm, 1996: 101, 141)

2.2.7 DAGENS TERRORISM

På senare år har en alltmer globaliserad värld haft inverkan också på terrorismen som i och med detta blivit mer utbredd. Kunskaper om olika länders skillnader i kultur och välfärd tycks uppvigla terrorister i utsatta länder. Detta leder till att den moderna terrorismen, vad gäller såväl motiv som tillvägagångssätt, är svårare att sammanfatta. Vad man kan konstatera är att dess utförare oftast har etnisk/nationell eller religiös/ideologisk agenda. Terrorgrupper med sina idéer hämtade från politikens antingen högra eller vänstra utkanter har försvunnit allt mer. Till de etniskt och nationellt betingade grupperna hör separatiströrelserna ETA och IRA som stått sig starka i omkring hundra. Vad gäller det religiöst motiverade grupperna har (väst-)världen på senare år fått lära sig att förknippa dessa med militanta islamister i allmänhet och Al Qaida i synnerhet (Horgan, Braddock, 2012: 27-40).

2.3. DE UNDERSÖKTA DÅDEN

För att på ett djupare plan kunna dra slutsatser om begreppsskillnader behövs en förståelse av de attacker som kommit att ingå i studien. Här följer en kort redogörelse för vart och ett av dem. För mer ingående redogörelse för respektive dåd: se bilaga.

2.3.1 BARCELONA 1987

Den 19 juni 1987 sprängs en bilbomb placerad i en bil i köpcentret Hipercors garage, 21 människor dödas och 45 skadas allvarligt. Baskiska separatistgruppen ETA tar på sig skulden till dådet som kom att bli deras blodigaste någonsin, då polis och varuhusledning inte lagt någon vikt vid de bombhot som ringts in, på grund av tidigare falsklarm. (Ruby, 2011)

2.3.2 LOCKERBIE 1988

Onsdagen den 21 december störtar Pan Am flight 103 i den skotska småstaden Lockerbie. 11 personer i staden dör och utöver dessa omkommer alla ombordvarande, 243 passagerare och 16 besättningsmedlemmar (www.panamair.org).

Snart står det klart att en bomb, inte större än en sockerbit, fått planet att störta och händelsen benämns som ett terrordåd. Vem som är skyldig till dådet är fortfarande ouppklarat, trots att en libysk underrättelseofficer har dömts för dådet. Den före detta libyske diktatorn Muammar Gaddafi erkände 2003 ”ansvar men inte skuld” för dådet och betalade ersättning till de drabbades anhöriga efter en segdragen diplomatisk tvist med västvärldens ledare som krävde ansvarserkännande för att avsluta de sanktioner som tyngde Libyen som en följd av de bevis som fanns mot libyska gärningsmän (www.expressen.se).

2.3.3 OKLAHOMA 1995

Den 19 april parkerar den högerextreme före detta infanterisoldaten Timothy McVeigh en skåpbil utanför Alfred P. Murrah Federal Building i Oklahoma, på dagen två år efter den omtalade massakern i Waco, Texas, där en frireligiös domedagssekts högkvarter stormades av federal polis efter att ha förskansat sig med kulsprutor och automatvapen, vägrat genomgå alkoholinspektion och dödat fyra av myndighetens agenter då myndigheten försökt genomföra inspektionen med våldsmetoder. Vid detonationen o Oklahoma totaldemoleras byggnaden, där alkohol- och tobaksmyndigheten har sina lokaler. (www.start.umd.edu).

Motivet för den högerextreme McVeighs var önskan att möjliggöra medborgarnas totala självständighet, fritt från federalt och statligt styre (www.archives.gov).

2.3.4 MANCHESTER 1996

På drottningens födelsedag, den 15 juni exploderar en lastbil utanför Arndale Shopping Centre på Corporation Street i centrala Manchester. Polisen meddelas en och en halv timme i förväg och bombhotet tas på största allvar, vilket föranleder en utrymning av stora delar av centrala Manchester. Trots säkerhetsavståndet skadas 220 personer bortom avspärningarna av tryckvågen och glassplitter. Några få skadas allvarligt men inga dödsoffer krävs (news.bbc.co.uk).

Ingen har dömts för dådet men irländska separatistgruppen IRA är avsändare både till det inledande bombhotet och till en kommuniké som fem dagar efter attentatet tog på sig dådet och beklagade skador på civilbefolkning (news.bbc.co.uk).

Bombningen får svåra konsekvenser för fredsförhandlingarna på Nordirland, då det irländska demokratiskt valda partiet Sinn Fein vägrar fördöma dådet från sin systerorganisation IRA, båda med målet att Irland ska vara en självständig stat utan brittiskt inflytande på Nordirland. Detta leder till att den brittiska regeringen kräver att Sinn Fein ska uteslutas ur fredsförhandlingarna för att de ska kunna fortgå.

2.3.5 NEW YORK 2001

På morgonen den 11 september 2001 störtar två kapade passagerarplan in i World Trade Center, samtidigt störtar ett tredje plan i Pentagon och ett fjärde i skogen i Pennsylvania. Ungefär 3000 människor dödas i den största synkroniserade och mest fullskaliga terroristattacken någonsin. Usama bin Ladin pekats tidigt ut och president George Bush förklarar ”war on terror” en knapp månad efter att attacken ägt rum då amerikanska styrkor går in i Afghanistan, där Talibanerna ger bin Ladin och andra huvudaktörer i Al Qaida beskydd i det klippiga Tora Bora-området (articles.latimes.com) (www.svd.se).

Själv förnekar dock Usama bin Ladin i första skedet inblandning sedan han pekats ut. Det dröjer tre år innan han tar på sig ansvaret för att ha koordinerat attackerna i ett videomeddelande till den arabiska nyhetskanalen Al Jazeera (www.cbc.ca).

2.3.6 BALI 2002

Den 12 oktober dödas 202 personer, inklusive sex svenskar, då en koordinerad bombattack briserar på den indonesiska ön Bali. Ytterligare 240 personer skadas. De flesta av de dödade är utländska turister som befunnit sig i det populära Kuta-området.

I den grupp som ställs inför rätta har alla misstänkta kopplingar till den så kallade Jemaah Islamiah-rörelsen, som även tidigare utfört bombdåd på ön. Jemaah Islamiah består av militanta islamister och har kopplingar till Al Qaida, men ett utvidgat samröre har aldrig bevisats i vidare mening. Samtliga inblandade i dådet greps och fängslades eller avrättades (www.bbc.co.uk).

2.3.7 MADRID 2004

Det är morgon den 11 mars 2004 och Madridborna är på väg till sina arbeten. Pendeltågen är överfulla när plötsligt tio bomber på fyra olika tåg briserar och dödar 191 personer, närmare 2000 skadas. Dådet utfördes på dagen 911 elva dagar efter 9/11 2001 och endast tre dagar före det Spanska valet. Det är det värsta terrordådet i europeisk fredstid. Baskiska separatistgruppen ETA nämns tidigt som tänkbara gärningsmän trots att dådets karaktär inte alls stämmer överens med tidigare dåd. Några dagar efter dådet grips en marockansk man med kopplingar till Al Qaida och i samband med detta finner man ett videoband utanför en moské i Madrid med en video där Al Qaida slutligen tar på sig skulden för dådet. Spaniens inblandning i Irak-kriget anses vara motivet till dådet och spanska trupper dras också kort efter dådet tillbaka. Detta dock efter att spanjorerna valt en ny regering (www.history.com, www.guardian.co.uk).

2.3.8 BESLAN 2004

Det är början av september i den lilla staden Beslan i Nordossetien i södra Ryssland. Stadens barn och ungdomar beger sig till den högtidliga första skoldagen. Plötsligt stormar vad som senare ska visa sig vara tjetjenska terrorister aulan och tar omkring 1100, de allra flesta barn, som gisslan. Totalt kräver attacken som varar i tre dagar 332 liv, 186 av dessa var barn. Gisslantagarna krävde att ett antal fängslade tjetjenska motståndsmän skulle frigges, att Ryssland skulle dra tillbaka sina trupper från Tjetjenien samt att de skulle inleda förhandlingar mellan Nordossetien och Ingusjien. Senare tog Sjamil Basajev, tjetjensk terrorist och separatistledare, på sig dådet. Dådet ledde till att en debatt kring Ryssland mångåriga övergrepp och attacker på sina forna bundsförvanter i det Sovjetiska riket blossade upp i världens medier

2.3.9 LONDON 2005

Den 7 juli lamslås London av en välkoordinerad attack. Fyra självmordsbombare spränger sig själva i morgonrusningen. 52 personer dör och över 700 skadas när tre tunnelbanetåg och en buss exploderar. Al Qaida sägs tidigt vara skyldiga men detta har inte gått att bevisa. Attentatsmännen hade förvisso extremistiska, muslimska åsikter, men hade inga bevisbara kopplingar till Al Qaida och var alla brittiska medborgare, varav tre också var födda i Storbritannien. Den fjärde, en jamaicanskfödd man, kom till landet som ettåring. Flera misstänkta medgärningsmän greps men avfördes snabbt från alla misstankar. Inget samarbete utvidgat till fler än de fyra självmordsbombarna har kunnat påvisas (news.bbc.co.uk).

2.3.10 STOCKHOLM 2010

Den 11 december 2010 detonerar två bomber mitt i julhandeln, en bilbomb och en självmordsbomb. Dådet misslyckas och den enda som ådrar sig fysiska skador är attentatsmannen själv som avlider. Snart slås det fast att Taimour Abdulwahab, en irakiskfödd 28-årig man boende i Tranås, är ansvarig för dådet, han beskrivs som en fundamentalistisk muslim och har innan dådet skickat en inspelning till Tidningarnas telegrambyrå (TT) där han talar om konstnären Lars Vilks, den svenska insatsen i Afghanistan samt säger: "Nu ska era barn, döttrar och systrar dö lika som våra bröder och systrar och barn dör" (www.dn.se).

2.3.11 OSLO OCH UTÖYA 2011

Klockan är 15.26 den 22 juli 2011 när en våldsamt explosion hörs i det centrala Oslo.

Tryckvågen slår sönder glasrutor inom en radie av 500 meter och ödelägger regeringsbyggnaden, där åtta människor dödas. Ungefär två timmar senare kommer första nyhetsrapporterna om att någon skjuter vilt omkring sig på det politiska ungdomslägret på Utöya, strax nordväst om Oslo. Det är Arbeiderpartiets ungdomsförbund som äger ön där lägret äger rum med 560 deltagare. På Utöya dödas 69 personer och över 30 skadas fysiskt. De allra flest är barn och ungdomar. Anders Behring Breivik grips på ön och erkänner snart båda dåden. Han presenterar sig själv som kommandörkapten i den norska antiislamska och anti-kommunistiska motståndsrörelsen och säger sig agera på uppdrag av Knights Templar, en organisation som aldrig har kunnat bevisas vara mer än ett fantasifoster skapat för det manifest som strax innan dåden per email sänts ut till meningsfränder, journalister och en brokig skara internetkontakter.

I följande rättegång pågår en lång tvist om hans tillräknelighet, där den psykiatriska expertisen är oenig om hans egentliga status. Slutligen döms han som tillräknelig till förvaring. Det är mycket lite som tyder på att han någonsin kommer att släppas fri (www.nettavisen.no).

3. TEORI

För att kunna nå fram till ett resultat som tjänar syftet och frågeställningarna måste en förståelse för hur ett begrepp och förståelsen av ett begrepp fungerar uppnås. Med hjälp av teorier utvinns ett resultat ur vår analys genom skapandet av en förklaringsmodell som redogör för orsaken till att de studerade tidningsartiklarna ser ut som de gör. Dessutom möjliggör detta att användningen av begreppet terrorism kan analyseras och förklaras. För att möjliggöra en hög validitet genom arbetet är målbilden för detta arbete att de förklaringsmodeller som här ges igenom en studie av tidningar också ska kunna appliceras på annan begreppsförändring. Alltså inte bara i massmedier rörande terrorism.

Medierna är inte i praktiken externa aktörer utan påverkar i allra högsta grad ett begrepps utveckling och användning, varför media i denna studie tjänar som fanbärare för begreppsutvecklingen.

För att möjliggöra detta förklaras därför i följande kapitel teorier som härrör ur två olika skolor: Lingvistik och medievetenskap.

3.1 LINGVISTIK

I den filosofiska grenen lingvistik behandlas läran om det mänskliga språket.

Den har en mängd underavdelningar, varav två blivit särskilt intressanta för att bidra till att konstruera en förklaringsmodell i denna uppsats.

3.1.1 SPRÅKLIG SEMIOTIK OCH INDEXIKAL SEMIOTIK

Semiotik, av grekiskans "tecken", är ett begrepp som syftar på "teckenlära". Det finns två olika grunduppfattningar om vad tecken är för något och dessutom två olika typer av intressen vad gäller själva utövandet av forskning inom ämnet semiotik. Först och främst är uppdelningen av semiotiken styrd av vad man menar när man talar om teckenuppfattningen. Av dessa två är båda intressanta för denna forskningsuppsats på var sitt sätt.

Den så kallade språkliga semiotiken, som fokuserar på ord och ordens innebörd kan bidra till att förklara eventuella skillnader mellan vad terrorism egentligen betyder och hur det tolkas i dagspressen. Samtidigt är den så kallade indexikala uppfattningen minst lika viktig för att förklara denna utkristalliserade betydelse. För att förklara de två olika tolkningarna är utgångspunkten den indexikala förklaringen (Kjørup, Torhell, 2004: 9-12).

Enligt denna indexikala uppfattning är semiotik "tecken som är tecken på något", exempelvis en molnig himmel pekar på att det kan bli regn, varför detta är ett tecken. Tecknen utgör konventioner och index. Konventioner och index kan både vara konstituerade eller sociala överenskommelser. Enligt den språkliga förklaringen är tecken de mest allmänna och nästan alltid på förhand välbekanta ord som vi använder för att säga något till varandra på ett mer förklarande sätt (Kjørup, Torhell, 2004: 9-12).

Ting och företeelser kan också omskapas till tecken för att visa på något, förenkla och göra oss mer lättförstådda. I denna andra tolkning av vad semiotik är finns också en ytterligare uppdelning. Det språkliga och det ostensiva skiljs från varandra, där det språkliga kan förklara kommunikation, där tecken sätts i system och det ostensiva står för tecknens förklaringsförmåga i sig (Kjørup, Torhell, 2004: 9-12).

Rörande aktuellt begrepp - terrorism - så finns det flera givna begreppsdefinitioner, ordet har alltså en konventionell betydelsegrund. Men samtidigt med detta så finns det en kulturell aspekt som verkar styra både

i tid och rum, efter vilken epok uttrycket används och vart i världen det används. Detta skapar en dissonans. Konstitutionerna för vad terrorism är finns författade i olika kulturer, och dessutom så verkar det inte vara så att den egentliga definitionen ens är densamma inom kulturerna i sig (Kjørup, Torhell, 2004: 9-12).

Den begreppsrealistiska skolan, som beskrivs av Platon och hans efterföljare, hör egentligen inte till semiotiken i sig, men den bör också beaktas för att uppnå förståelse och för att enklare kunna förklara och förenkla semiotiska begrepp som indexikalisering och tolkningsföreträdelse. Detta kan sätta dem i ett större sammanhang som kan utnyttjas i resultatledet.

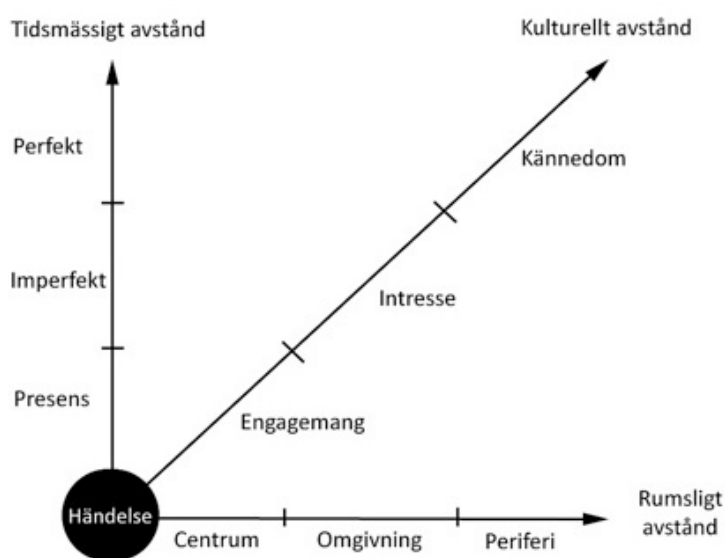
Begreppsrealismen hävdar att det finns en distinktion mellan ords egentliga betydelse (idé) och den verklighet som färgas av tankar och språk (idévärlden och tankevärlden). Ordens innebörd är därför att betrakta som omöjliga att beskriva, eftersom att ingen äger något tolkningsföreträde då idévärlden är abstrakt och existerar utanför tankevärlden.

3.1.2 SEMANTIK

Parallellt med semiotiken går att teoretisera kring en annan gren av språkvetenskapen; det språkspel som omtalas av semantikens mest omtalade figur, Ludwig Wittgenstein. Han menade att betydelsen av ord måste betraktas i de sammanhang där de används. Samspelet mellan ord, människor och saker är det verkligt intressanta. Orden är då brickor i ett språkspel. Betydelsen av ett uttryck kan inte sammanfattas och är att betrakta som en pjäs i ett spel - exempelvis drottningen i schack: Vi kan inte förutse betydelsen av drottningen om vi inte vet reglerna för spelet rörande de andra pjäsernas möjligheter och förhållande till varandra. På så sätt kan vi lära oss vad ord egentligen betyder. Enkelt förklarat: Att veta vad ett ord betyder är att förstå dess sociala funktion. Kort sagt innebär det att förstå vart och när man kan använda ett visst ord. (Dahllöf, 1999: 27)

3.2 MEDIETEORIER OCH NYHETSVÄRDERING

Studien utgår från de i svenska medier mest omskrivna terrordåden sedan 1988, men vad gör att just dessa är de mest omtalade och då tillsynes också de i journalisternas ögon mest intressanta? Hadenius och Weibull slår i Massmedier fast att ett samhälles ekonomiska och ideologiska utvecklingsnivåer har inverkan. Detta kan också utgöra en del av förklaringen till att olika länder, samhällen och medier värderar händelser olika. Henk Prakke har utvecklat en modell för nyhetsvärdering i vilken han utgår från tre faktorer: avstånd i tid, avstånd i kultur och avstånd i rum. Desto kortare avståndet med avseende på de olika faktorerna är, desto större blir det allmänna intresset för händelsen. I enklare ordalag handlar det om att mottagaren måste anse att händelsen berör för att den ska vara värd att ta del av (Hadenius, Weibull, 2008)



Figur 1. Prakkes Nyhetsvärderingsmodell.

På liknande sätt menar Håkan Hvitfeldt att följande faktorer avgör om och med vilken omfattning det rapporteras om en viss händelse i medierna:

- politik, ekonomi samt brott och olyckor
 - och om det är kort geografiskt eller kulturellt avstånd
 - till händelser och förhållanden
 - som är sensationella eller överraskande,
 - handlar om enskilda elitpersoner
 - och beskrivs tillräckligt enkelt
 - men är viktiga och relevanta,
 - utspelas under kort tid men som del av ett tema,
 - har negativa inslag
 - och har elitpersoner som källor
- (Hvitfeldt, 1989)

Dessa teorier ger alltså delvis stöd för varför just de studerade terroråderna var de mest omskrivna, men de ger också delvis en förklaring till att rapporteringen och i förlängningen användningen av specifika begrepp förändras och bestäms av annat än mer eller mindre allmänt vedertagna definitioner. (Hadenius, Weibull, Wadbring, 2008)

Dessa både teorier ser utifrån och in och försöker på den vägen förklara varför en specifik händelse blir en nyhet. Vad som dock omöjligt kan utlämnas är att det till sist alltid är en person - en journalist - som avgör om och hur händelsen ska presenteras. Den journalistiska friheten ger journalisterna stort ansvar och stor möjlighet att påverka. Pressetiska regler och traditioner håller förvisso journalister inom rimliga ramar men i ett sammanhang där det finns stöd för Prakkes teori hos såväl journalist som läsare så är möjligheten också stor att journalisten kan färga sina artiklar utan att någon påpekar det - eftersom man ser på händelsen på ungefär samma sätt. Studier har visat att journalisters sociala kontext och redaktioners etnografiska sammansättning påverkar vad och hur man uttrycker sig i det aktuella mediet (Media & terrorism, s. 258).

Journalister och medier äger, de nya medierna till trots, stor del av makten att sätta agendan i samhällsdebatten. De fungerar som gate-keepers med tanke på att de är de som bestämmer vilka nyhetshändelser som uppmärksammas och hur de presenteras i medierna. I vårt fall innebär detta att journalisternas uppfattningar och referensramar kring terrorism styr på vilket sätt de skriver om det i tidningen. Det är naturligtvis möjligt att anta att journalisternas världsbild är representativ även för mottagaren men för detta finns inga garantier. Den bild de återger kanske överensstämmer med den rådande bilden i samhället, men den samhälleliga bilden överensstämmer inte nödvändigtvis med den konstituerade bilden. Vad som däremot kan konstateras är att journalisterna i sin roll som gate-keepers påverkar hur begreppet utvecklas och det är därför intressant att se om journalisternas användning av begreppet terrorism stämmer överens med EU:s definition - som är definitionen vedertagen av samhället via lagtext och som valts som måttstock. (Media & terrorism, s. 258)

Frågan är alltså om journalisterna befäster eller omkullkastar den konstituerade definitionen.

I dessa teorier finner man en rimlig förklaring till varför de dåd som blivit föremål för studien har blivit det. Att terroråd, förutsatt att det kulturella avståndet inte är alltför långt, i hög grad uppfyller kraven för en nyhet står klart. Därigenom blir det också intressant för att förklara samhällets reaktion på ett visst fenomen och hur begreppet som beskriver fenomenet förändras. Hur rapporteringen skiljer sig dåden emellan finns också förklaringsstöd för men det presenteras vidare i resultatkapitlet.

3.2.1 MASSMEDIERNAS MAK

Att massmedier spelar en betydande roll i en opinionsprocess är såväl forskare, journalister och politiker överens om. Kent Asp redogör i *Mäktiga Massmedier* (1984) att massmedierna har (1) makt över publiken och (2) makt över innehållet. Bokens fokus ligger politiska processer men paralleller kan dras till hur medierna styr och påverkar även vad det gäller andra områden - följaktligen då också hur terrorism omskrivs och uppfattas (Asp, 1986: 340).

3.2.1.1 MAKTEN ÖVER PUBLIKEN

Enligt Asp så påverkas människors åsikter och uppfattningar av den information som de tillgodogör sig. Massmedierna är vår världs största och mest omfattande informationskälla vilket gör det rimligt att dessa är det är de (i rollen som informationsspridare) är de som påverkar mest. (Asp, 1986: 340-352)

Enligt denna teori skulle alltså massmedierna, där Dagens Nyheter ingår, vara de som har störst möjlighet att påverka och således rimligen borde vara de som mest präglar hur ett begrepp används, uppfattas och utvecklas.

3.2.1.2 MAKTEN ÖVER INNEHÅLLET

Förutsatt att massmedierna har den makt över publiken som Asp menar så får de i förlängningen makten över vad människor ska ges chansen att uppfatta. Medierna påverkar hur människor värderar, uppfattar och förhåller sig till omvärlden. Mot bakgrund av detta har givetvis massmedierna makten att styra innehållet som i förlängningen ger dem makten över publiken. (Asp, 1986: 353-355)

Inom ramen för denna studie är detta intressant då det faller på journalisternas lott avgöra om och på vilket sätt en viss händelse ska återges. Detta kommer då att avspegla journalistens syn på terrorism och troligen i förlängningen styra mottagarens uppfattning och syn på terrorismen som begrepp och världspolitisk företeelse.

3.3 TEORIERNAS RELATION

Eftersom media kommer att ligga till grund för denna studie är det viktigt att se en naturlig koppling mellan de använda teorierna. Lingvistik och media relaterar till varandra sett till att media utgör den största kommunikativa kontext som existerar i samhället och därmed är full av lingvistiskt bärande generaliseringar och konventioner. Kontext och mytologisering i media finns det tidigare forskning och teorier om. Dessa kan användas för att införliva lingvistik med medielogik i utvinnandet av resultat. (Bignell, 1997: 20)

4. METOD OCH URVAL

Metod och urval har utgjorts av en kvalitativ studie av svensk dagspress. Följande kapitel ägnas åt redogörelser och resonemang kring varför ett kvalitativt angreppssätt var bäst lämpad för studien och varför tidningen Dagens Nyheter utgjort underlaget.

4.1 KVALITATIV METOD - MEN VARFÖR?

En kvalitativ analys utmynnar i analytisk text snarare än statistik. Detta är den grundläggande orsaken till att denna studie bäst avhandlas enligt kvalitativ metodik. Behovet i detta forskningsproblem är att urskilja nyanser och skillnader i beskrivningarna som skapar terrorbegreppets tolkning snarare än konstatera hur ofta det används. Sådan statistik kan i sig vara intressant, och i fallet rörande begreppet terrorism skulle vidare forskning kunna kartlägga i vilken omfattning våra resultat kan bidra till att utvidga kunskapen om - och kanske bidra till - utformningen av nya konventioner rörande begreppsdefinitionen av ordet terrorism. I nuläget har det - som tidigare diskuterats - varit svårt att hitta såväl kvalitativa som kvantitativa studier rörande terrorbegreppets definition, varför en djupare förståelse för själva problematiken är en hörnsten för att sedermera kunna fortsätta med ytterligare studier, varav kvantitativa jämförelsestudier kan spela en viktig kartläggande roll.

Den aktuella studien syftar dock till att på ett djupare plan förstå vad som döljer sig i text, varför protokollmetoden ECA lämpat sig som metodval.

4.1.1 DEN KVALITATIVA INNEHÅLLSANALYSEN OCH ECA

Studiens material analyseras i en etnografisk kvalitativ textanalys, också kallad ECA. Helheten i texterna är som sagt det eftersträfvade resultatet och helheterna är tillgängliga genom läsning av text och djupgående studier samt aktiva analyser av texterna. Texten i sig ska då kunna besvara de frågor som ställts till texten (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud: 212).

Frågorna som ställs till texterna i protokollet är av såväl systematiserad som kritiskt granskande karaktär. Systematiserade frågeställningar har i huvudsak tre syften, nämligen att: (1) klargöra tankestrukturen som ligger bakom texten. (2) Ordna innehållet i texten logiskt och (3) att klassificera innehållet (tankeinnehållet) under lämpliga rubriker. Kritiskt granskande frågeställningar syftar till att: (1) idékritiska granska texten för att se om dess argumentation finner stöd i aktuella normer, (2) ideologiskt granska, det vill säga lyfta fram de samhälleliga aspekter och fenomen som återges i texten och (3) möjliggöra diskursanalys som kan innebära många olika saker men som syftar till att blottlägga den rådande allmänna "sanningen" kring ett begreppet eller företeelse (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud: 213-216).

Att genom kvalitativ textanalys vetenskapligt undersöka en textmängd innebär i praktiken att olika texter och passager i dessa av rimliga skäl ges olika stort utrymme i studiens resultat. Detta faktum kan anses sänka studiens reliabilitet, eftersom det innebär att ett mer eller mindre medvetet val av författaren avgör hur texterna studeras. Med stöd i teorier kring kvalitativ textanalys förlåts dock detta av förklaringen att helheten är viktigare än summan och därmed är det befogat att vissa delar beläggs med större fokus än andra. (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud: 212, 215) Texterna jämförs i protokoll enligt metoden för kvalitativ innehållsanalys och analyseras och tolkas.

4.1.2 PROTOKOLLET

I det upprättade frågeprotokollet kan frågorna delas in under tre olika rubriker. "Vem", "vad", "varför" (Frågeprotokollet kan läsas i helhet i bilaga NUMMER). Utifrån detta protokoll analyserades texterna för att sedan närmare studeras och jämföras inbördes. För att skapa en övergripande bild var målet att uppnå så stor mättnad som möjligt i analysen för att hitta stringens och signifikanta skillnader i hur begreppet framställdes och användes. Att göra en separat analys av varje studerat då fanns inget värde i då syftet med undersökningen varit att finna skillnader dåden emellan. De färdigställda protokollen gav möjlighet att göra denna jämförelse och därefter kunna gå vidare med att konkretisera vilka skillnader och tecken på begreppsförändringen som befunnits.

4.1.3 TOLKNING

Förenklat kan tolkningen sägas innebära att man genom noggrann och eftertänksam läsning försöker klargöra vad texten säger om det valda studieområdet. Tolkningen påverkas naturligtvis av mängder av faktorer. De fyra med kanske störst inverkan är: frågans karaktär, tankens klarhet, valet av tolkningsperspektiv och avståndet mellan texten och forskaren. Dessa utgör en risk för studiens validitet då de uppenbarligen kan färga tolkningen av texterna. Det är därför viktigt att som forskare skilja på vad texten säger mig och vad texten säger angående studiens forskningsfråga. Detta, det systematiska angreppssättet och det självkritiska granskandet, kommer säkerställa att analysen blir systematisk och inte diskriminerar någon av texterna eller utelämnar viktiga delar bara för att de inte är lika slående i alla texter. (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud: 221)

4.1.4 VARFÖR DAGENS NYHETER?

I valet av tidning togs hänsyn både till läsarantal (för relevans i tolkningsföreträddandet och spridningen av begreppsdefinitionen till den stora allmänheten), politisk tillhörighet och agendasättande.

Då Dagens Nyheter både är relativt mitt på skalan politiskt och Sveriges mest lästa dagstidning blev valet relativt enkelt. En annan möjlighet hade varit att studera Aftonbladet, Sveriges mest lästa tidning alla kategorier. I det fallet finns dock både en politisk ställning längre ut på höger-/vänsterskalan och dessutom är agendasättningen mindre hos en kvällstidning än hos dagspress, varför Dagens Nyheter på bästa sätt skänker studien validitet, det vill säga att studien ges största möjlighet att mäta vad den är tänkt att mäta.

4.2 URVAL

De första aktuella tidningsartiklarna ur Dagens Nyheter i samband med respektive dåd har tjänat som underlag för studien. Detta innefattar inte bara nyhetstext, utan också de ledartexter och analyser som har publicerats dag. Med analys avses de analyserande, förklarande texter som Dagens Nyheter kompletterar sina nyhetsartiklar med när det anses befogat. Dessa författas i regel av personer med specialkunskap eller särskilt intresse för det aktuella området och syftar till att ge läsaren fördjupad förståelse för det inträffade och dess konsekvenser. Endast papperstidningen har utgjort underlag för studien och sammantaget har 44 (?????) texter analyserats.

Denna urvalsmetod har naturligtvis inneburit att antalet analyserade artiklar varierat från dåd till dåd, vilket skulle kunna innebära en risk att resultatet färgas ojämt. För att komma runt detta bör det nämnas att syftet med textanalyserna hela tiden varit att fånga den övergripande begreppsanvändning för att därefter kunna jämföra och dra slutsatser. Mot bakgrund av det kan det sägas att skillnader i mängden text som analyseras per dåd inte utgör en direkt risk för resultatet av analysen. Däremot är det naturligtvis så att ett större analysmaterial möjligen kan underlätta mer djupgående och nyanserade analyser än ett mindre.

I de fall då exempelvis ledartext har saknas den första dagen dådet omskrivs i tidningen har nästkommande dagars tidningar genomsökts i jakt på en sådan.

4.2.1 RETRIEVER

Urvalet av "terroråd" har hämtats från Pressarkiv och Retriever. Mot bakgrund av Prakkes nyhetsvärderingsteori antas att de mest omskrivna dåden är de som kan ha störst inflytande på begreppets innebörd just med tanke på att de omskrivits mest och då också varit de som i högst grad exponerats för allmänheten. Detta innebar att tolv händelser urskiljdes, som alla framträdde ur mängden händelser där söktermen "terror" använts i artikeln. För att urskilja dessa studerades sammanställningar av de senaste tjugofem årens terroråd vilket gjorde det möjligt att sammaföra sökningarna med tidsperioder knutna till potentiella dåd.

4.3 RELIABILITET

Eftersom utgångspunkten varit att analysera samtliga texter som publicerats dagen efter ett attentat, kommer antalet texter per dåd oundvikligt att variera. Detta kan på ett sätt problematiseras ur infallsvinkeln att reliabiliteten sjunker. Denna inställning bör dock inte stå helt oemotsagt.

Om ett mer selektivt förhållningssätt tillämpats, som valt vilka texter som skulle undersökas enligt vissa kriterier, så hade nämligen oundvikligt viktiga delar fallit bort genom att mer eller mindre slumpmässigt artiklar hade skiljt ut sig, varför detta blir det mest rimliga tillvägagångssättet. Inte minst då samma frågor ställs till texterna - oavsett hur många texter som skrivits efter varje dåd. En synpunkt som bör tilläggas är att antalet publicerade texter i sig kan vara en indikator för begreppet och dess betydelse.

Urvalet har inte skett slumpvis. Allt som stått inom ramen för "terrorådet" har tagits med från dag ett. För att få en mer nyanserad och djuplodande bild - i de fall då exempelvis en ledarartikel eller analytisk-/bakgrundsartikel saknas dag ett - har också första artikel i kategorin som beskriver det aktuella dådet sökts upp. Detta även om denna artikel är tryckt senare. Detta kan vara lite av en svaghet - att den direkta affekt som kan uppstå hos en gatekeeper (journalist) som blir varse ett terroråd kan vara en del av förklaringen till att begreppet används på ett visst sätt - har avtagit i de fall då det dröjer innan första ledarartikeln publiceras.

Vid kvalitativa studier är det dessutom viktiga att vara noggrann med hur tolkningar görs, eftersom tolkning görs av forskaren finns här en risk för kraftigt färgade tolkningar vilket allvarligt skadar reliabiliteten. För att komma runt detta har hela tolkningsprocessen i samband med denna studie präglats av ständiga ifrågasättanden av gjorda tolkningar med frågeprotokollet som den naturliga grundstenen (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud: 22).

4.4 VALIDITET

Validiteten talar om huruvida studien mäter det den avser att mäta (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud: 16). Det vill säga att studien ger tydliga svar på angivet syfte och de valda frågeställningarna, för att uppnå detta är det viktigt att det finns kopplingar mellan forskningsfråga, metod och tolkning. Ambitionen är att denna studie resultat- och diskussionskapitel bevisar att studien har präglats av förståelse genom hela forskningsprocessen. Vid kvalitativa studier finns alltid en risk att analysen av materialet färgas av den studerandes personlighet och erfareneter. För att undvika detta har ett kritiskt arbetssätt tillämpas för att säkerställa att arbetet mynnar ut i ett resultatkapitel med hög validitet. De metodval som gjorts, samt sättet som urvalet utförts på har syftat till att ge ett adekvat underlag och en metod som ger en studie med högsta möjliga vetenskapliga höjd, sett till det valda forskningsproblemet.

5. RESULTAT

Terrorism är att (EU:s definition):

Begå en handling som allvarligt kan skada en stat eller mellanstatlig organisation med syftet att: Skrämma en befolkning eller befolkningsgrupp, tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att göra något eller att avstå från att göra något eller att destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer.

Studiens första terrorattack ägde rum i Manchester år 1987 och det sista 22 juli 2011 i Oslos regeringskvarter och på Utøya. Att terrorbegreppet i olika tidsperioder haft olika innebörder står klart redan efter att ha studerat terrorismens historia, men hur ser förändringen ut på senare tid och vad är det egentligen som styr den? Redan från början misstänktes att en viktig brytpunkt i den kronologiska genomgången skulle ske i och med World Trade Center 2001. Misstanken var att detta skulle dela upp begreppets innebörd och att "före" och "efter" skulle innebära olika definitioner där tidpunkten skulle styra definitionen. Så blev det också, men "före och efter" påverkades i sig av flera andra parametrar på ett icke förväntat sätt.

5.1 "VANSINNESDÅD" ELLER "TERRORDÅD"?

För att kunna hitta en struktur till hur vi ska jämföra terrorbegreppets användning efter de olika dåden så valde vi att utgå från en konstituerad definition enligt ovan. Därigenom kunde vi lätt konstatera att begreppet inte på något vis i grunden kan sägas ha missbrukats för att sälja lösnummer. Alla dåden är de facto terrordåd sett till den för studien valda definitionen.

Det enda vi kan se som diskutabelt är den juridiska definitionen och en problematik som uppstår kring terroristernas tillräknelighet. Nog är det tvivelaktigt om någon terrorist är att anse vara vid sina sinnens fulla bruk vid gärningen, varför detta komplicerar vårt resultat.

Vi kan konkretisera denna problematik med Anders Behring Breivik och hans attack mot Oslo och Utøya. I rättsprocessen pågick alltså en lång utredning om huruvida han var att anses som tillräknelig eller inte. Om så varit att detta inte hade varit fallet hade han inte kunnat hållas ansvarig för sina handlingar juridiskt, varför han då i lagens mening begått ett vansinnesdåd och inte ett terrordåd. Detta är dock något som går att finna en väg runt, då det kan anses mer rimligt att hellre ta hänsyn till den lingvistiska definitionen. Sedan forskningsfrågan rör ord och hur de används och tolkas, i stället för att ta hänsyn till den juridiska skalan. Dessutom har juridiken i samtliga av de studerade fall där terrorister lagförts, ansett attentatsmän som tillräkneliga och ansvariga för sina handlingar, vilket betyder att det ändå - åtminstone i detta sammanhang - otvivelaktigt bör anses som terrordåd. När denna definitionsfråga är avklarad kan nästa steg tas, och det är en jämförelse dåden sinsemellan och hur tidningen beskriver dåden i fråga, samt vad som skiljer dåden och definitionen av begreppet åt.

5.2 FÖRE 9/11

Med utgångspunkt i de dåden som innan 2001 omskrivits mest i svensk dagspress: Barcelona (1987), Lockerbie (1988), Oklahoma (1995) och Manchester (1996), så framställs begreppet i en aktiv kontext. Man problematiserar i hög utsträckning de politiska motiven och följderna av dåden. Texten håller sig på betryggande avstånd från de drabbade människorna och utlämnar hjärtskärande vittnesmål till förmån för förklaringar av dådets händelseförlopp och konsekvenser, företrädesvis politiska konsekvenser. I samtliga fall är texterna försiktiga med att dra förhastade slutsatser, förutom då det förefaller orimligt att det skulle finnas en alternativ attentatsorganisation (exempelvis IRA-bomben i Manchester).

Denna saklighet kan också exemplifieras av att de ledare som skrivits är försiktiga och inte drar några stora

växlar. Man spekulerar inte utan håller sig till vad som är att betrakta som säkerställt och vederhäftigt. Artiklarna tar inte någon direkt ståndpunkt utan nöjer sig med att problematisera kring de förmodade politiska motiven och konsekvenserna. Bruket av terrorismbegreppet ger läsaren närmast en känsla av att terrorism i vissa länder får anses vara ett naturligt (förvisso också förkastligt) sätt att driva opinion. I vissa av fallen finns inte heller någon ledartext (Barcelona och Lockerbie), varför graden av spekulation och svävande slutsatser blir minimal. Terrorism associeras främst med - förvisso väpnad - politisk kamp. Såväl terroristerna som dess meningsmotståndare tycks dock vara på det klara med vad motparten står för. Att "spelreglerna" tycks enklare för journalisten att förstå präglar rapporteringen före 11 september och gör den mer saklig och mindre affektivt laddad än efteråt. Tyngdpunkten ligger på att förklara och viss mån förstå de politiska aspekterna av dådet.

5.3 EFTER 9/11

Efter att röken och dammet lagt sig över Manhattan var det många som påpekade att världen troligen aldrig skulle bli densamma igen, enligt aktuell tes skulle också terrorbegreppet möta samma öde. Genom historien har begreppet med ojämna mellanrum kommit att associeras med olika typer av terrorism vilket dels har fyllt på den redan välfyllda samlingen av typer av terror men också präglat ett visst tidevarvs syn på terrorism. Var det nu dags för en nya era?

Attackerna mot World Trade Center och Pentagon den 11 september 2001 saknar historiskt motstycke både vad gäller dess karaktär och genomslag i medierna. I samband med attackerna mot World Trade Center skiljer sig rapportering från tidigare dåd både vad gäller omfattning och innehåll. Skräcken och bestörtningen är mer påtaglig och man sparar inte på krutet i något avseende. Rapporteringen blir mer affektiv och känslomässig laddad och det görs tydligt att man inte har någon förståelse för de förmodade attentatsmännens motiv och agenda.

5.4 JÄMFÖRELSE

I jämförelse med tidigare dåd används i rapporteringen "terrorism" på ett annorlunda sätt som upplevs vara mer färgat av skräck och förvirring. I tidigare fall - Barcelona, Oklahoma, Manchester - var rapporteringen i mer allmänt konstaterande ordalag för attacken och dess händelseförlopp. Redogörelser för hur många som dött och skadats och en förklaring till bakomliggande faktorer. Det konstaterades också att detta rör sig om terrorism. Själva ordet överexponerades dock inte och det fanns ingen liknande värdeladdning som går att jämföra med den retorik som skulle följa efter 11 september 2001.

Detta må vara fullt rimligt, med tanke på den enorma skadeverkan attackerna mot World Trade Center medförde, men för syftet måste påpekas detta. Attackerna den 11 September saknar historiskt motstycke och när tornen föll inför ögonen på tv-tittare världen över fick terrorismen något av en renässans för många av - främst västvärldens - invånare.

En genomgång av terrorismens historia ger bevis på att det tycks vara terroristerna som styr utvecklingen av terrorismen - och därmed begreppet (Horgan, Braddock, 2012: 76-79). När nya organisationer och typer av dåd uppstår måste världens associationer och definitioner omprövas. Terroristerna må styra, eller initiera förändringen av begreppet men det är världens medborgare i allmänhet och medier- och makthavare i synnerhet som konstituerar det i en social kontext - alltså bestämmer vad ordet har för innebörd.

5.5 FRÅN OBJEKTIVITET TILL ISLAMOFABI

Ordet "terror", vars innebörd härstammar från "skräck" får alltså från och med 2001 i realtid bekräfta sig självt. En ny tidsera startade i och med detta, då ordet fått en ny innebörd. Denna innebörd skulle visa sig bli rådande under större delen av 00-talet. Till skillnad från tidigare beskrivs nu terrorismen som ett stort hot mot fria, demokratiska och öppna västerländska demokratier och det är fanatiska, militanta islamister som är källan till hotet.

En ledarartikel menar efter bombningarna i London att "det liv vi vill leva" är hotat och att ingen terrorist ska få kränka friheterna för medborgare i öppna demokratiska stater. Också tidigare har terrorismen förskräckt, men man har inte kunnat utläsa att människor faktiskt hyst en verklig skräck och känt att det fria samhället stått inför ett verkligt hot som faktiskt kunnat stjälpa demokratin. Dåden utförda islamister tycks i högre grad sättas i en mer världsomspännande kontext och det står klart att de anses utgöra ett större hot och ge upphov till mer utbredd fara.

Ytterligare exempel kan tas från London, vilket visat sig vara den hårdföra retorikens högsta punkt. Här förfäktar en av analystexterna en hållning där terroristerna håller på att vinna. Terrorismen hävdas på allvar nu äventyra tryggheten, friheten och öppenheten för medborgarna i demokratiska stater.

Här har fruktan slagit över i ren islamofobi, och ett annat exempel på retorik som DN-redaktionen inte bör vara stolta över är det lösryckta och felaktiga påståendet:

"En majoritet av muslimerna är inte terrorister, men en majoritet av terroristerna är muslimer"

Slutsatsen, som återfinns i en analystext, skulle idag förmodligen ha kritiserats som islamofobi. Det är också ett tydligt bevis på att ett dåd utfört av militanta islamister, i journalisternas ögon, rättfärdigar en betydligt hårdare retorik. Journalisternas totala bestörtning över de vetlösa dåden går alltså inte att ta miste på.

Den främsta skillnaden från tidigare är att ingen resonlig förklaringsmodell förespråkas på något plan enligt vad som tidigare gjordes i samband med terrordåd innan 2001. Vid den terrorism som då var vanligast innan 9/11, separatistdåd som i huvudsak hade avsändare som IRA och ETA, har tyngdpunkten snarast legat i att på ett övergripande och politiskt plan försöka förklara dådens förtecken och förmodade efterspel. Nu pågår istället en famlande jakt på förklaringar som inte lika lätt låter sig förklaras. Experter och tyckare ges nästintill obegränsat utrymme. Artiklarna av mer nyhetsrapporterande karaktär får ökad konkurrens av analyser och mer idealistiskt färgade ledartexter. De av islamister utförda dåden sätts snabbt i en världsomspännande kontext och den totala avsaknaden av förståelse för attentatsmännens motiv är total.

Den förklaring som ges är mycket snäv och menar att terroristerna, nu i stort sett enbart bestående av militanta islamister som Al Qaida, är bestialiska fanatiker med förvriden världsbild som slår blint mot civila samhällen för att döda, söndra och så motsättning i det fria väst. Följaktligen talas det också efter 9/11 för första gången om att hämnd är rättfärdigat och både skall och bör utkrävas av den attackerade. I samband med flera av 00-talets terrordåd med islamistiska avsändare talas det om att västvärlden måste enas och arbeta tillsammans för att förebygga och utrota den besinningslösa terrorn. Bilden säger att målet för terroristerna inte längre är nationella och politiska förändringar. Nu siktar terroristen snarare in sig på globala politiska intressen.

En anmärkningsvärd skillnad utkristalliserar sig dock. Användning av terrorismbegreppet lutar sig mot olika associationer vid olika terrordåd, vilket påverkar hur dådet återges i tidningen. I de fall då islamister "slagit blint" mot "mjuka mål" ses begreppet oftare tillsammans med laddade ord som: panik, krigsscener,

kaos och skräck. Skillnaden märks också i förekomsten av och innehållet i ledartexter. Vid dåd som till en början misstänks utförda med högerextrema eller separatistiska motiv efter 2001 (Madrid, Beslan, Oslo/Utöya) tenderar fokus att svänga tillbaka till mer politiska motiv och konsekvenser medandet i samband med dåd utförda av exempelvis Al Qaida mer tillämpar skräckens retorik och lyfter fram det oförlåtliga och fasansfulla. Det kan konstateras att även om synen på vad ett terroråd är tycks ligga fast så är retoriken i samband med dessa mycket diversifierade med tanke på dådets karaktär och utförare.

5.6 VEM VIKTIGARE ÄN NÄR

Man kan tydligt exemplifiera en skillnad mellan hur man ser på attentatsmännen, genom två fall. I Madrid, där det länge var oklart vilka som låg bakom attentatet och separatisterna ETA misstänktes framför Al Qaida även om de faktiska bevisen gjorde det förhållandevis klart att det inte var ETA som var skyldiga. Undantaget nyhetsartikeln som i detta fall är objektiv och presenterar bevis för båda tänkbara utförare så lämnas läsaren med känslan att det anses mest rimligt att ETA, trots attackens karaktär, är skyldiga. Retoriken är mjukare. Skräcken framträder inte lika bjärt som i det sett till dödsoffer jämförbara dåden i London och på Bali, där islamistiska terrororganisationer tidigt tog på sig skulden.

I Madrid-fallet ges sorgen ett större utrymme på bekostnad av spekulationer och expertis. Det som väger tyngst i rapporteringen om denna terror, som antas ha ETA som avsändare, är sorg. Flera passager ägnas åt att presenterar potentiella motiv till dådet, något som enbart kan få oss att dra paralleller till vår hypotes om den monstruöse islamisten som en mer ondskefull aktör än en inrikes terrorist med lika farliga angreppssätt men med en i rådande kontext mer lättförståelig politisk agenda.

Än tydligare är detta i samband med gisslantagningen i Beslan, vars form kanske är det mest utstuderat vidriga av de undersökta dåden. I rapporteringen av detta dåd målas en konkret helhetsbild upp över ett visserligen fruktansvärt terroråd, men också om det förtryck och lidande som Ryssland under lång tid utsatt Tjetjenien för. Bilden är balanserad och avvägd. De tjetjenska attentatsmännen ges naturligtvis inte rätten att agera med terrorism mot en småskola, men retoriken kräver att de ryska övergreppen analyseras i ett nytt ljus. Detta må vara befogat och definitionsproblematiken får ytterligare en dimension när tidningen frågar sig "vad är krig och vad är terror?" Det till trots är det skillnaden otvivelaktig och att döma av rapporteringen så tar tidningen i detta fall en ståndpunkt som hade varit en helt annan om man inte kunde "förstå sig på" terroristernas motiv i lika stor utsträckning. I ledertexten i samband med dådet skriver man:

"I kampen mot terrorismen måste världen stå enig, det finns inget försonande i att ta oskyldiga skolbarn som gisslan. Men det finns samtidigt inga skäl för omvärlden att stillatigande acceptera den officiella ryska versionen av kriget i Tjetjenien."

Här kan man alltså åter abstrahera ett samband ur terrorn i stället för att återspegla en hopplöshet och famla efter en förklaring som man inte lyckas hitta och grundligen förklara. Den fråga som både ställs och får ett svar i samband med terrorn i Beslan är som sagt inte lika uppmärksammat vad gäller Al Qaida. Någon stringens i rapporteringen om terrorism finns inte där. Abstraktion av Al Qaidas härjningar och kopplingar till Mellanösterns historia och fortfarande rådande konflikter i regionen, med krig i Afghanistan och Irak. I stället fokuserar man mer på det vettlösa i dådet och dess direkta konsekvenser för människor och samhälle. Det kan naturligtvis bero på att man i detta fall i ett tidigt skede var säker på attentatsmännens agenda och mål men det finns ändå en tydlig skillnad. Motiven och de bakomliggande politiska krafterna får nämligen stort utrymme och förståelsen för det hemska dådet i Beslan är enormt mycket större än vad som är fallet i exempelvis bombningen på Bali 2002 (som utfördes av islamister).

5.7 ÅTERGÅNG TILL MJUKARE RETORIK

Fem år går efter bomberna i London, sedan inträffar nästa attack som blivit föremål för denna studie. Den här gången exploderar bomber i Stockholms julhandel. Rapporteringen landar dock i en mycket mer sansad retorik. Dåden i London och Stockholm har dock väldigt skilda kännetecken vid en jämförelse, särskilt sett till faktumet att den enda skada Stockholmsterroristen lyckades åsamka var att ta sitt eget liv. Möjligen hade retoriken varit annorlunda om dådet lyckats, men i samband med dådet kan vi dock se hur en islamist, som beskrivs som "mycket troende" är den skyldiga och tidningens spekulationer är djärva och ingående.

Rester finns därmed kvar av den retorik som förhärskade i början och mitten av 2000-talet, vilket året efter bomberna i Stockholm görs smärtsamt tydligt i den bedrövliga analys, famlande efter bevis som tyder på att Al Qaida ligger bakom, som har publicerats dagen efter att bomben briserat i Oslo 2011. Artikeln är dessutom publicerad långt efter att Anders Behring Breivik gripits. Skribenten menar att indicier funnits på att en attack mot Norge med förmodat islamistiska motiv länge funnits. Han avslutar sin text med påståendet att normmännen på grund av sitt bristfälliga säkerhetsarbete får inse att:

Attentatet i Oslo blir en dyrköpt väckarklocka för det norska samhället.

Detta bör dock inte ges all uppmärksamhet, för bortsett från detta snedsteg har retoriken återgått till den som var förhärskande innan 2001. Skräcken görs inte lika påtaglig i rapporteringen. Man redogör för händelserna på ett okonstlat och rättfram sätt vilket naturligtvis innebär att texterna i sin objektivitet självklart avtecknar en hemsk händelse, men ändå behåller en hög grad av saklighet. En skillnad är dock att sorgen blir mer översvallande i takt med att Utöyas omfattning klarnar. Att sorgen upplevs starkare än rädslan och ilskan, och att man här för första gången problematiserar kring olika attentatsmäns ursprung och vad det innebär för skillnader i reaktion, gör att detta bör ses som att begreppet drivs i en positiv riktning, mot vad begreppets egentliga konstitution innefattar. Ytterligare en skillnad är att man vid detta dåd är som mest idealistisk på ledarplats.

5.8 RADIKALISERING

Det kan alltså sägas att en brytning finns, som sker i samband med attackerna 11 september. Således kan sägas både att begreppets användning och innebörd förändras. Däremot är det svårt att härleda förändringen enbart till en tidpunkt, eftersom det tycks bero på långt fler faktorer än så. Begreppet terrorism kan inte anses vara cementerat, inte ens under en begränsad tid. I vissa perioder präglas den övergripande begreppsanvändningen av specifika faktorer men användningen skiljer sig ändå åt från fall till fall - främst beroende på vem som utfört, eller antas ha utfört, dådet.

Sammanfattningsvis verkar alltså attentatsmannen vara mer terrorist om denne är av islamistisk kultur och detta tycks i förlängningen påverka hur tidningarna använder och förhåller sig till begreppet terrorism. Utföraren tycks påverka mer än tidevarvet. En islamist är mer skräckinjagande, vilket har lett till att begreppet drivits i en radikalare riktning, där man tillsynes motvilligt ger attentatsgrupper av separatistiskt och högerextremt slag epitetet och med stor entusiasm vältrar sig i begreppet då det är fråga om islamism. Syften som vi kan förstå och förklara ges stort utrymme. Motiv som är mer svårförstådda får litet utrymme.

Efter 11 september blir språkbruket mer affektivt och ger större utrymme till mänskliga öden och hjärtskärande vittnesmål. Retoriken är hårdare och mer fördömande och man tycks ha mindre förståelse för dåd utförda av "vettlösa fanatiker" mot "mjuka mål".

Alla de studerade dåden - utifrån den valda definitionen - är uppenbara terrordåd. Trots detta skiljer sig alltså tidningens rapportering åt. Begreppet fluktuerar, både i tid och i sak. Det vida begreppet terrorism förändras inte, men det verkar beläggas med olika grader utefter det aktuella dådets förklarlighet och dess utförare.

6. SLUTDISKUSSION

6.1 MEDIERNAS MAKT OCH JOURNALISTERNAS VERKLIGHET

Efter att ha summerat tidningens förhållningssätt till de mest omskrivna terrordåd som skett de senaste 25 åren bör ifrågasättas om detta räcker för att visa på begreppets betydelse och hur det varierar. Det kan omöjligt säkerställas exakt hur de journalister som skrivit texterna tolkar begreppet; tar man ens hänsyn till den konstituerade definitionen? Det synes vara mer troligt att man som journalist är med och skapar fluktuationen i begreppets betydelse i och med sin användning av det - likt en självförutsägande profetia. Naturligtvis har journalisterna en särställning i samhället och i deras roll som gatekeepers har de makt och möjlighet att i hög grad påverka hur mottagarna exponeras för och uppfattar terrorism.

Givetvis finns det inga garantier för att journalisternas bild är ett tvärsnitt sett till samhället i stort, men ur ett kommunikations- och begreppsanalytiskt perspektiv blir media ett bra studieobjekt för att undersöka hur ett visst begrepp förändras och används, också i ett semiotiskt sammanhang som snart diskuteras vidare.

Huvudförklaringen till problematiken kring journalister som skriver i tidningen är att de lever i den verklighet som de rapporterar om. Precis som alla människor har de en social och en kulturell kontext samt erfarenheter och kunskaper som påverkar hur de ser på världen - vilket ju var en del av utgångspunkten. Men hur generaliserbar denna världsbild är för den breda massan - allmänheten - kan inte heller den säkerställas fullt ut. Däremot finns belägg som säger att tidningar i allmänhet och Dagens Nyheter som den mest lästa morgontidningen i synnerhet har en agendasättande funktion - varför resonemanget blir rimligt ur ett mediologiskt perspektiv.

Mediernas makt över mottagarna och innehållet påverkar och präglar hur mottagargruppen förhåller sig till ett visst fenomen, så även i detta fall. Genom att massmedierna är samhällets mäktigaste och mest inflytelserika informationsförmedlare blir de de som har störst möjlighet att nå och påverka en bredare massa (Asp, 1986: 340-356). Detta maktförhållande kan därmed anses vara en drivande kraft i processen att befästa och förändra allmänt vedertagna definitioner av terrorismbegreppet. I förlängningen innebär detta att journalisternas uppfattningar och världsbild i hög grad färgar den allmänna uppfattningen av fenomen och händelser.

Detta maktförhållande sätter journalisterna i en gatekeeperroll, där de äger makten över vad som får utrymme i medierna. Maktstrukturen är dock långt mer komplicerad än så och makthierarkin sätter inte den enskilda journalisten högst upp. Beträffande språkbruket och användningen av ett specifikt begrepp är det dock ett rimligt antagande att journalistens personliga preferenser och erfarenheter påverkar i hög grad och därmed gör den delen av den agendasättande maktstrukturen mest intressant för syftet för denna studie. Dessutom finns det parametrar i själva gatekeeperrollen hos tidningar som gör att denna bidrar till att bilden som förmedlas i tidningarna är ett tvärsnitt av en betydande del av samhället - nämligen de som informerar media. Då tidningar och nyhetsmedier är organiserade institutioner med rutiner för att skapa nyhetsflöden snabbt och effektivt i en tillsynes evig ström av information är tidningarna beroende av den information som tillhandahålls av tillgängliga källor i samhället. Diskurserna som förmedlas av dessa grupper blir därmed råmaterialet för det språk som nyheter som kommer att förmedlas på (Bignell, 1997: 92).

6.2 INNEBÖRDEN FÖRÄNDRAS, MEN VARFÖR?

Att begreppets innebörd och användning förändras står alltså klart. Vad som ses som terrorism varierar över tid men det finns också variationer som inte kan härledas till en tidsmässigt rådande samstämmighet utan som får förklaras av andra faktorer. Svårigheterna med att definiera och enas kring ett begrepps definition och användningsområde har visat sig svårt.

Semiotikens idéer gör det klart att för att kunna fastslå ett begrepps innebörd måste de som använder det uppnå en samstämmighet om hur det ska användas. Bevisligen är det i fallet terrorism svårt, för att inte säga omöjligt uppnå samstämmighet på det konstituerade planet. Det finns lika många definitioner som det finns samarbetsförbund, och trots att man länge försökt enas om en enda definition så har ingen hittills gått att enas kring. Det enda som alla tycks vara överens om är att terrorism innebär att med våldsmetoder försöka skapa skräck. Samtliga definitioner som vi har tagit del av är märkbart förenklade och är långt ifrån att fånga in hela begreppets innebörd.

Mot den bakgrunden kan inte förväntas en upptäckt av en samstämmig definition av den nutida terrorismen, men att undersöka och försöka belägga vad som styr och präglar användningen och förändringen av begreppet och dess innebörd är klart möjligt. Det blir här en konflikt i tankevärlden, då idén om terrorism inte kan sammanfattas. Sådana utopier - där begrepp betyder precis samma sak för varje enskild person - är dock orimliga, och skulle göra denna studie omöjlig då det skulle innebära obefintlig begreppsfluktuation. Detta förhållande kan förklara det ständigt återkommande faktumet att begreppet kanske inte alls kan sägas ha en fundamental idé. Det förklarar dock inte varför terrordåden i sig framställs i så olika dager. Faktumet att det rör sig om olika terrordåd med olika kännetecken såsom tillvägagångssätt, antal döda och motiv, möjliggör dock att laborera med dåden för att hitta de kännetecken som gör att en bild av begreppets användning utkristalliserar sig tydligare.

Det studerade begreppet terrorism och dess användning präglas dessutom av många andra faktorer, för vem äger egentligen makten att definiera ett begrepp i praktiken? Den slitna klyschan att "den enes terrorist är den andre frihetskämpen" är sann i sin enkelhet och väcker frågor om det överhuvudtaget går att bestämma vad terrorism är - annat än i en avgränsad grupp och med grova förenklingar. För att kunna genomföra vår undersökning så var det tvunget att utgå ifrån en definition och valet föll på EU:s, detta för att den ligger till grund för den svenska terrorlagstiftningen och därmed borde gå bäst i linje med svenskarnas uppfattning av terrorism. Någon värdering har inte lagts i huruvida denna definition skulle vara bättre, eller mer inkluderande än andra. Utan en konstituerad definition skulle det bli svårt att ta hjälp av de olika teorier och modeller som valts för att utforska begreppet. Denna uppsats utgår från att det går att identifiera rådande konsensus kring ett visst begrepp genom att studera dess användning i medierna.

Att begreppets innebörd fluktuerar står alltså klart. Exakt vad det beror på är dock svårare att fastslå. Begreppets innebörd och användning tycks förändras över tid men det går också att skönja skillnader i dess användning beroende på vem som utfört terrordådet. En förändring kan ju, oavsett slag, sägas vara tidsbunden då en skillnad omöjlig kan skönjas i studerande av ett nu. Huruvida det är just tid eller andra bakomliggande faktorer som driver på utvecklingen är intressant att resonera kring i jakten på en utlösande faktor.

Naturligtvis kan sedan hävdas att det i en kronologisk kontext kan finnas brytpunkter som delar upp en studerad tidsperiod i flera, och därmed - som en efterkonstruktion - kan benämnas som en tidsbunden förändring. Studien visar att tidningens definition av terrorism kan anses ligga fast oavsett dådets utförare, motiv eller omfattning. Däremot skiljer sättet tidningarna använder begreppet sig åt beroende på dessa faktorer. Om terrorn är religiöst betingad så är den annorlunda än om den är separatistisk eller högerextrem. Studiens

resultat visar detta faktum tydligt. Det föreligger en tidsbunden förändring men det tycks det till trots vara dådets utförare som främst avgör hur och med vilken retorik Dagens Nyheter väljer att behandla händelsen.

6.3 SEMIOTISKT INDEX

Semiotiskt kan detta förhållandes sammanhang förklaras och anses logiskt. Kronologin kring den ständigt accelererande skräckbilden som projicerades efter 2001 har tidigare förklarats. Orsaken till att denna terror beskrevs i en mer kraftfull retorik är troligen till största delen beroende på att detta dåd var så avsevärt mycket mer omfattande än något tidigare terrordåd. Låt oss föreställa oss ett semiotiskt index för begreppet terrorism: där indexet till fullo endast existerar i en idévärld, men representeras av begreppet terror och har kännetecken som skapar skräck, tar livet av människor och sätter samhällets stöttepelare i gungning (se EU:s definition). Dådet mot World Trade Center var närmre detta index (det ultimata terrordådet) än något annat terrordåd någonsin varit.

Enligt semiotiken utgör förståelsen för indexnärligheten konvention för begreppet. Konventionen kan beskrivas som en abstraktion; en social eller kulturell överenskommelse. Utan konventioner går det inte att kommunicera över huvud taget. Trots att det konstituerade begreppet "terrorism" är mycket bredare än attacken mot World Trade Center så förstår vi begreppet i en mycket smalare betydelse och bilden av terror är bilden av attacken mot World Trade Center. När bilder likt denna projiceras i det största kommunikationssammanhang vi har; kontexten media, så befästs konventionen som en social funktion. Från och med 11 september associeras därför terror till händelsen i New York samma dag. Al Qaidas attack mot World Trade Center 2001 blir grunden till konventionen för begreppet terrorism. Tilläggas bör att konventioner också påverkas av den kultur där de uppstår.

Sett till terrorism kan detta ytterligare förstärka begreppets innebörd och förklara varför användandet av begreppet blev mer explosivt på följande sätt:

Inte nog med att attacken var den värsta och skapade den mest totala skräck vi någonsin känt, dessutom var den genomförd i islamistiska förtecken, vilket medförde att också detta kännetecken blev en del av den nya konventionen för begreppet. Medias bevakning tenderar därför att svänga när det klarläggs att det rör sig om en separatistorganisation snarare än en islamistisk. Är det de senare som befins skyldiga så kommer kommunikationen däremot att gå i linje med den nuvarande konventionen och likna den vi såg för första gången i samband med attacken mot World Trade Center 2001.

För att skapa sig en mer nyanserad bild kan man sätta olika index för olika typer av terrorism. Förmodligen var den typ av terrorism som genomfördes i regi av ETA och IRA under 80- och 90-talen närmast index för dåd utförda av separatistgrupper. Följaktligen ligger detta till grund för konventionen gällande liknande dåd om de skulle inträffa idag. För högerextrem terrorism har index i vår kulturella kontext nyligen flyttats till Anders Behring Breiviks dåd från att innan dess ha varit i linje med Oklahomabombaren Timothy McVeigh.

Om vi sedan jämför indexen framträder en bild där index islamism är nummer ett, index högerextremism är nummer två, och index separatism är nummer tre. För att zooma in ytterligare kan vi titta på vår historiska beskrivning av terrorismen och finna ytterligare typer av terrorism och inse att det skulle behövas ett stort antal sådana index och konventioner för att täcka in alla typer av dåd, vilket kan vara en del i förklaringen till att det tycks vara så svårt att definiera terrorism.

Hade vi sett en liknande hets mot ETA vid händelse att de genomfört ett dåd av samma dignitet som 11 september? Med hänvisning till resultatet av dåden mot Madrid och Beslan har vi funnit indikationer på att

det inte hade lett till samma skräck och hat som blev fallet med de muslimska extremistorganisationerna. Hur detta sedan är kopplat till språket blir naturligtvis den intressanta slutsatsen.

Att en mediebild på ovan anvisat sätt blir mytologiserat innebär att begreppet blir fluktuerande, och aldrig slutgiltigt fastslaget. Myten, eller i aktuellt fall konventionen, kommer - likt gelé - att gå från fast till flytande form i obestämda intervaller då begreppet utsätts för hetta. När nya stora terroråd inträffar, kommer nya konventioner och begreppets betydelse förändras, däremellan ligger det fast (Bignell, 1997: 22-23).

När så det mytologiserade begrepp används, kommer Wittgensteins språkspel väl till pass för att förklara varför ordet ändå tycks fungera i en social kontext, trots att det fluktuerar både i tid och rum. Att veta vad terrorism betyder är att veta hur och i vilket sammanhang man kan använda sig av begreppet. Trots att begreppet sedermera visat sig användas, förvisso mer motvilligt och återhållsamt i vissa fall, så utelämnas det aldrig. Detta stärker påståendet om att det verkligen råder en begreppsfluktuation, sedan det som innefattas i begreppet är större än vad ett enskilt terroråd kan vara. (Kjørup, Thorell, 2004: 27).

7. SLUTSATS

Likt många andra begrepp så är terrorism inte särskilt lämpligt att använda för den som föredrar att vara helt transparent i sin mening. Det framgår nämligen inga nyanser i begreppet terrorism, trots att det i verkligheten kan antas ha ett närmast oändligt antal.

Studien visar att begreppets innebörd och användningssätt varierar. Dels över tid men också beroende på terrorhandlingens karaktär och utförare. Användningen av begreppet i Dagens Nyheter stämmer överens med faktumet att ingen, i en inkluderande mening, lyckats definiera begreppet mer konkret än att det är något som med en viss agenda utförs i syfte att skapa skräck. De studerade dåden faller alla in under denna definition och det kan därför sägas att tidningen i viss mån använt begreppet i linje med dess konstituerade definition. Vid en mer djupgående analys framgår dock att användningen och den semiotiska innebörden fluktuerar och i praktiken gör det omöjligt att uttrycka en aktuell innebörd av begreppet. Därmed visar studien också på att det är skillnad på terrorism och terrorism.

Sammanfattningsvis kan sägas att det sker en förändring i begrepps innebörden över tid och att en brytpunkt kan identifieras i och med attacken mot World Trade Center 2001.

Däremot kan det inte beläggas att det är tiden i sig som initierar denna förändring. Utifrån studien resultat är det mer rimligt att hävda att terrorismens karaktär - det vill säga dådens karaktär - styr utvecklingen av begreppet. Den mer affektiva och hårdföra begrepps användning som såg dagens ljus efter 11 september kan naturligtvis sättas i ett kronologiskt kontext och därmed anses vara beviset på en tidsstyrd förändring. Detta framstår dock i sammanhanget som en efterhandskonstruktion i och med att allt tyder på att andra faktorer än det aktuella tidevarvet i sig skapar och befäster konventioner rörande terrorism i synnerhet och begrepp i allmänhet. I begränsade grupper med liknande socialt och samhälleligt kontext kan konsensus kring ett begrepp uppstå, men det säger inget om begreppets egentliga innebörd i en mer lingvistisk mening.

8. AVSLUTNING

Denna studie har genom kvalitativ textanalys försökt förklara hur begreppet terrorism använts, formats och förändrats de senaste tjugofem åren. Efter studiens genomförande kan det konstateras att det kan vara svårt att i mer konkreta ordalag beskriva vad ett visst begreppet innefattar och hur det bör användas. Däremot går det att finna förklaringar till varför ett visst begrepp utvecklar sig i en viss riktning och därmed dra slutsatser om varför begreppet används som det gör. Att dra några mer generella slutsatser utifrån denna avgränsade, kvalitativa studie kan naturligtvis innebära en promenad på tämligen tunn is, men det tycks inte helt orimligt att påstå att en vältrande, ständigt pågående förändringsprocess kan identifieras i samband mängder av begrepp.

Denna förmodade fluktuation är värd att notera och kan ligga till grund för vidare forskning inom såväl lingvistik och beteendevetenskap som medie- och kommunikationsvetenskap och statsvetenskap. I en alltmer globaliserad värld, med ett ständigt ökande informationsflöde torde behovet av tydligare konsensus kring det språkliga spelets regler ligga i mångas intressen. Att språk i sig förändras är ingen banbrytande upptäckt men att diskrepansen i användningen av ett specifikt begrepp kan vara så stor förvånar och väcker frågor om hur väl vi egentligen behärskar vårt språk. För osäkerheten gör inte att vi slutar använda vissa begrepp, vi ser bara till att skaffa oss mer eller mindre korrekta konventioner att luta oss mot.

För att ytterligare fördjupa sig i utvecklingen av begreppet som varit föremål för denna studie så hade de dels varit intressant att utföra med kvantitativa undersökningar för att klarlägga hur användningen ser ut med fokus på lite ”hårdare” värden. Ett annat intressant spår att följa är jaga förklaringar till klyschan ”den enes terrorist är den andres frihetskämpe”. Denna studie utgår endast från ett svenskt perspektiv vilket inte ger möjlighet till någon jämförelse av hur terrorism och terrorister definieras och beskrivs i olika delar av världen. Detta är särskilt intressant med tanke på att USA i mångt och mycket själva lyckats bestämma vilka som i västvärlden klassas som terrorister. Det globala kriget mot terrorn som startades kort efter 9/11 var startskottet på en girig jakt på hotet mot det fria väst och har sedan dess involverat mängder av stater och krävt många liv. Frågan är om de dödade är terrorister eller frihetskämpar, och vem som har rätten att avgöra det; en islamist med ett bombbälte eller en amerikansk president med drönare och tomahawk-missiler.

9. KÄLLFÖRTECKNING

LITTERATUR

- Dahllöf, Mats. Språklig betydelse - en introduktion till semantik och pragmatik, Lund: Studentlitteratur, 1999.
- Hvitfelt, Håkan. Nyheterna och verkligheten. Göteborg: Studentlitteratur, 1989. Kjørup, Søren, and Sven-Erik Torhell. Semiotik. Lund: Studentlitteratur, 2004.
- Severin, Werner J., and James Tankard W. Communication Theories: Origins, Methods, and Uses in the Mass Media. New York: Addison Wesley Longman, 2010.
- Bignell, Jonathan. Media Semiotics: An Introduction. Manchester, England: Manchester UP, 1997.
- Media and Terrorism: Global Perspectives. London: SAGE Publications, 2011.
- Whittaker, David J. The Terrorism Reader. London: Routledge, 2003.
- Horgan, John, and Kurt Braddock. Terrorism Studies a Reader. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, 2011.
- Turk, Austin T. Sociology of terrorism. 2008.
- Laqueur, Walter. Postmodern Terrorism: New Rules For An Old Game, 1996.
- Laqueur, Walter. A History of terrorism. Transaction publishers, 1977. Kumm, Björn. Terrorismens historia. Historiska media, 2003
- Michel, Lou; Herbeck, Dan. American Terrorist: Timothy McVeigh and the Oklahoma City bombing. New York: Regan Books, 2001.
- Ruby, Christabel Donatienne. 1987 Hipercor Bombing. Betascript publishing, 2011. Dick, J Reavis. The Ashes Of Waco. Syracuse university press, 1998.
- Combs, Cindy C. Terrorism in the twentyfirst century. Pearson/Prentice Hall, 2006. Asp, Kent. Mäktiga Massmedier. Akademilitteratur, 1986.
- Hadenius, Stig; Weibull, Lennart; Wadbring, Ingela. Massmedier, Stockholm, Ekerlid, 2008.

ELEKTRONISKA KÄLLOR

- <http://www.panamair.org/accidents/lockerbievictims.htm> http://www.aaib.gov.uk/cms_resources.cfm?file=/dft_avsafety_pdf_503158.pdf
- http://web.archive.org/web/20070308174923/http://www.bbc.co.uk/radio4/today/listenagain/ztuesday_20040224.shtml
- <http://www.dn.se/nyheter/varlden/lockerbiebombaren-frigiven>
- <http://www.expressen.se/nyheter/khadaffi-gav-order-om-lockerbie-attentatet/>

<http://www.start.umd.edu/gtd/search/IncidentSummary.aspx?gtdid=199504190004>

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/15/newsid_2527000/2527009.stm

http://www.archives.gov/exhibits/charters/bill_of_rights_transcript.html

<http://www.independent.co.uk/news/iras-message-in-blood-1337246.html>

http://www.svd.se/nyheter/utrikes/valde-bort-lyxen-for-krig-mot-vast_6132173.svd

http://www.cbc.ca/news/world/story/2004/10/29/binladen_message041029.html

<http://articles.latimes.com/2001/dec/06/news/mn-12224>

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/2778923.stm>

<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-16850706>

<http://www.theage.com.au/articles/2002/11/13/1037080786315.html>

<http://www.history.com/this-day-in-history/terrorists-bomb-trains-in-madrid>

<http://www.history.com/this-day-in-history/terrorists-bomb-trains-in-madrid>

<http://www.guardian.co.uk/world/2007/oct/31/spain.menezes>

<http://www.history.com/this-day-in-history/terrorists-bomb-trains-in-madrid>

<http://www.forbes.com/2009/10/01/beslan-putin-politkovskaya-basaev-dzasokhov-chechen-opinions-contributors-david-satter.html>

http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/11_05_06_narrative.pdf

<http://www.dn.se/sthlm/bil-exploderade-i-centrala-stockholm-1.1225750>

http://www.nettavisen.no/multimedia/na/archive/01119/NOU22juli-rapporte_1119864a.pdf

<https://www.cia.gov/news-information/cia-the-war-on-terrorism/terrorism-faqs.html>

<http://www.fbi.gov/stats-services/publications/terrorism-2002-2005>

<http://www.sakerhetspolitik.se/Hot-och-risker/Terrorism/Vad-ar-terrorism/>

9. BILAGOR

1. PROTOKOLL FÖR TEXTANALYS

Attentatsnamn

| Vad? | Framsida/artikel | Ledare | Artikel | Analys |
|--|------------------|--------|---------|--------|
| Är det - i tidningens ögon - ett terroråd? | | | | |
| Beskrivs attackens händelsförlopp? | | | | |
| Hur stort utrymme får händelsen (förstasida, finns ledare)? (tecken) | | | | |
| Vem? | | | | |
| Verkar tidningen veta vem som är skyldig till dådet? | | | | |
| Om inte, spekulerar tidningen i skuldfrågan? | | | | |
| Källor | | | | |
| Reflekterar man andras spekulationer? Läger man värdering i dessa? | | | | |
| Varför? | | | | |
| Motiv? Organisationens motiv och attentatets motiv? | | | | |
| Skuld | | | | |
| Spekulationer/ förutfattade meningar | | | | |
| Bruk av terrorism | | | | |

1. PROTOKOLL FÖR TEXTANALYS

Attentatsnamn

| Vad? | Framsida/artikel | Ledare | Artikel | Analys |
|--|------------------|--------|---------|--------|
| Är det - i tidningens ögon - ett terrordåd? | | | | |
| Beskrivs attackens händelsförlopp? | | | | |
| Hur stort utrymme får händelsen (förstasida, finns ledare)? (tecken) | | | | |
| Vem? | | | | |
| Verkar tidningen veta vem som är skyldig till dådet? | | | | |
| Om inte, spekulerar tidningen i skuldfrågan? | | | | |
| Källor | | | | |
| Reflekterar man andras spekulationer? Läger man värdering i dessa? | | | | |
| Varför? | | | | |
| Motiv? Organisationens motiv och attentatets motiv? | | | | |
| Skuld | | | | |
| Spekulationer/ förutfattade meningar | | | | |
| Bruk av terrorism | | | | |

BILAGA 2

UTFÖRLIGA BESKRIVNINGAR AV DÅDEN

BARCELONA 1987

En bilbomb exploderar under fredagseftermiddagen den 19 juni i garaget under varuhuset Hipercor i centrala Barcelona. Direkt kopplas attacken till ETA:s Barcelona-kommando, som redan innan explosionen förvarnat om en attack via telefonsamtal till myndigheter. 21 personer dödas och 45 skadas allvarligt i den mest omfattande attacken som någonsin kommer att genomförts av den baskiska separatistgruppen. Polis och varuhusledning misslyckades med att besluta om utrymning av byggnaden, vilket gjorde att så många människor dödades. Hipercor hade flera gånger tidigare mottagit falska bombhot, vilket ledde till att den varning som mottogs negligerades. När polisen själv mottog hotet, enligt de officiella uttalandena som följde dådet var det bara några minuter innan detonationen, var det redan för sent. ETA skyllde de fruktansvärda konsekvenserna på detta misslyckande från polisens och varuhusledningens sida, och flera ledare frestades att fördöma dådet när man blev varse hur många som omkommit, och att ett flertal av dessa var barn. Opinionsen i Baskien vände i och med det kallblodiga dådet och ledde till att fler och fler av de basker som tidigare sympatiserat med ETA:s syfte började tvivla på det tillvägagångssätt man använde. (Ruby, 2011)

LOCKERBIE 1988

Onsdagen den 21 december störtar Pan Am flight 103 i den skotska småstaden Lockerbie. 11 personer i staden dör och utöver dessa omkommer alla ombordvarande, 243 passagerare och 16 besättningsmedlemmar (www.panamair.org) Delar av planet faller ned över ett stort område och tidigt misstänks att någonting har fått planet att explodera.

Det visar sig att en bomb sprängt planet i luften. Bomben, som knappt är större än en sockerbit, har funnits ombordlastad monterad inuti en radio som packats i en väska. Den spränger ett 51 centimeter stort hål i planet och inom ett fåtal sekunder har planet gått i två delar, då nosparti och cockpit bryts av från den försvagade flygplanskroppen. När flygplanet 45 sekunder senare slår ner i ett bostadsområde i Lockerbie antänds flygplansbränslet och förintar ett flertal bostadshus. I eldhavet förintas också stora delar av flygplanet, vilket leder till att man länge tror att ena vingen saknas, vilket kan avskrivas först när man räknar antalet funna vingbultar i nedslagskratern.

Minst tre av passagerarna - alla sittandes i nospartiet - är vid liv efter kraschen, men ingen av dem överlever. Händelseförloppet klagörs dagarna efter kraschen och det fastslås att det rör sig om ett terrordåd, men ansvarsfrågan förblir svävande. Passagerarna på planet var av en mängd olika nationaliteter men främst amerikaner varav ett flertal regeringstjänstemän av olika grad. Detta faktum har givit upphov till en mängd konspirationsteorier genom åren (www.aaiib.gov.uk).

Tidigt tog en grupp kallad "Den islamiska revolutionens väktare" på sig attentatet, något som då bedömdes trovärdigt. Ansvars- och framförallt motivfrågan är dock fortfarande höljda i dunkel. Detta trots att en libysk underrättelseofficer efter påtryckningar och hot om FN-sanktioner utlämnades av president Muammar Gaddafi år 1999 och också dömdes skyldig till mord efter flera ifrågasatta rättegångar. Underrättelseofficeren nekade till anklagelserna under hela sin tid i förvar och ansåg att han utsetts till syndabock i ett diplomatiskt virrvarr, för att säkerställa en världspolitisk byteshandel mellan Libyen och de allierade USA och Storbritannien, som krävde att Libyen skulle erkänna ansvar. I gengäld togs Libyen bort från listan över terroristsponsrande stater, där man i första skedet hamnat för att man vägrat att utlämna den utpekade gärningsmannen - underrättelseofficeren. Ett frikännande av honom omöjliggjordes därför enligt honom själv och hans advokater, genom att det hade upphävt Libyens ansvar (www.megrahimystory.net). Dessa argument har förstärkts sedan regeringsanställda från båda sidor talat bredvid mun. År 2004 sa exempelvis den libyske premiärministern Shukri Ghanem i en BBC Radio 4-intervju att Libyen enbart accepterat ansvar och erkänt för att få slut på det internationella samfundets påtryckningar och

handelsrestriktioner.(www.bbc.co.uk) Uttalandet återtog föga förvånande senare av Gaddafi. Debatten rasade återigen då underrättelseofficeren av humanitära skäl släpptes fri år 2009, för att ges chansen att ta farväl av sina anhöriga i Libyen innan den prostatacancer som av läkare konstaterats så dödlig att den skulle ta hans liv inom tre månader efter hans frigivande skulle omöjliggöra detta. Han avled dock först i maj 2012 (www.dn.se).

År 2003 accepterade Gaddafi "ansvar men inte skuld" för dådet och betalade ersättning till de anhöriga. Han vägrade trots det att erkänna anklagelserna om att han själv stod bakom.

Under den arabiska våren 2011 hävdade dock Gaddafis före detta justitieminister Mustafa Abdul Jalil att presidenten själv hade beordrat attacken, samt att det fanns dokumentation som bevisade detta. Några sådana dokument har hittills inte presenterats, trots exministerns löfte om att skicka dem till internationella tribunalen för krigsbrott i Haag (www.expressen.se). 25 år efter terrordådet, som fortfarande är det värsta som någonsin inträffat på brittisk mark, är alltså Lockerbie fortfarande ouppklarat.

OKLAHOMA 1995

Den 19 april parkerar den högerextreme före detta infanterisoldaten Timothy McVeigh en skåpbil utanför Alfred P. Murrah Federal Building i Oklahoma. Skåpbilen är lastad med 2,3 ton sprängämnen, som vid detonationen ska totaldemolera byggnaden och döda 168 och skada 650 personer (www.start.umd.edu). Tidigt dras paralleller till den misslyckade stormningen av Davidianernas högkvarter i Waco, Texas, på dagen två år tidigare. Davidianerna är en kristen sekt, vars högkvarter gradvis förskansades allt mer med vapen; maskingevär och kulsprutor, då sektens dåvarande ledare ansåg att apokalypsen var nära förestående. Högkvarteret hade mer eller mindre tagit form av en befästning då den amerikanska tillsynsmyndigheten för alkohol, tobak och vapen försökte genomföra en inspektion i högkvarteret. Vid den planerade inspektionen utbröt skottlossning som krävde fyra av myndighetens agents och sex davidianers liv. I och med detta inleddes en belägring som skulle ta en ände med förskräckelse, knappt två månader senare, då FBI stormade högkvarteret. I samband med detta utbröt en brand. 76 män, kvinnor och barn omkom i branden och den federala polisen anklagades för att ha orsakat tragedin.(Dick, 1998: 14)

För att fullt förstå sammanhanget bör påpekas att den amerikanska extremhögern förespråkar medborgarnas totala självständighet från staten och minimalt federalt styre. All statlig inblandning ses som av ondo, varför tillsynsmyndigheter inte är önskvärda. Det andra tillägget till den amerikanska konstitutionen - som stipulerar folkets rätt att bära vapen - är särskilt omhuldad (www.archives.gov).

Då alkohol, tobak och vapentillsynsmyndigheten varit belägen i den raserade byggnaden i Oklahoma drogs nätet åt kring misstänkta högerextremister och snart nog var Timothy McVeigh och en kumpan gripna. McVeigh blev den förste på nästan 50 år att dömas till döden i en federal rättegång, i vilken hans rättsliga prövning ägde rum sedan hans mål med attacken var en statlig byggnad. Dödsstraffet verkställdes i juni år 2001 (Lou, Herbeck, 2001)

MANCHESTER 1996

På drottningens födelsedag, den 15 juni exploderar en lastbil utanför Arndale Shopping Centre på Corporation Street i centrala Manchester. Polisen meddelas en och en halv timme i förväg och bombhotet tas på största allvar, vilket föranleder en utrymning av stora delar av centrala Manchester. En säker zon upprättas där 75 000 personer, alla inom 1,5 kilometer från lastbilen evakueras. Sprängkraften är enorm, och trots säkerhetsavståndet skadas 220 personer bortom avspärningarna av tryckvägen och glassplitter. Några få skadas allvarligt men inga dödsoffer krävs. Efter attacken var köpcentret och flera intilliggande byggnader bortom räddning, vilket föranledde stora förändringar och nybyggnationer av staden. Detta blev en pånyttfödelse för Manchester och har idag gjort det till en modern storstad. Inga gärningsmän har ställts in för rätta för dådet och polisen bedömer idag upplärningschanserna som små, men IRA var avsändare både till det inledande bombhotet och till en kommuniké som fem dagar efter attentatet tog på sig dådet och beklagade skador på civilbefolkning (news.bbc.co.uk).

Attacken skedde i en kontext där fredssamtal just inletts på Nordirland, sedan våldet eskalerat då IRA brutit

en tidigare vapenvila i februari samma år. Båda sidor befann sig i ett pressat läge som inte gjordes lättare då premiärminister John Major krävde att det i förhandlingarna deltagande politiska partiet Sinn Fein skulle fördöma dådet för att förhandlingar skulle fortgå i det trots allt demokratiskt valda partiets närvaro. Detta omöjliggjordes av Sinn Feins samröre och erkännande av bundsförvanten IRA och det gemensamma syftet: Att skapa ett förenat Irland utan brittiskt inflytande på Nordirland (www.independent.co.uk).

NEW YORK 2001

Klockan är 8:46 på morgonen den 11 september när American Airlines Flight 11 kraschar in i ett av de så kallade tvillingtornen på Manhattan. Byggnaden, den ena av World Trade Centers två skyskrapor, brinner häftigt inför ögonen på chockade New York-bor och TVkanalernas nyhetshelikoptrar skickas upp. I direktsändning störtar nästa plan, United Airlines Flight 175, in i det andra tornet drygt 15 minuter senare. Inför världens och New York-bornas ögon kastar sig människor ut från det brinnande infernot, och strax innan byggnaderna var och en rasar samman i ett gigantiskt moln av damm och aska som sprider sig över hela Manhattan - där intilliggande byggnader totalförstörs och hundratusentals människor flyr till fots över broarna - kommer rapporter om hur andra flygplan kapats och ett efter ett kraschar. Pennsylvania. Pentagon. Amerikanska myndigheter evakueras och presidenten och hans närmaste beslutsfattare förs till hemlig ort. När lugnet lägger sig har omkring 3 000 människor dött, i den största synkroniserade och mest fullskaliga terroristattacken någonsin. Den tidigare USA-stödde gerillaledaren Usama bin Ladin pekades redan samma dag ut som den som bär ansvar för attacken (www.svd.se).

Usama bin Ladin fick tidigt upp ögonen för islam, vilket sedermera leder till att han blir den rika familjen bin Ladins svarta får. Rikedomarna från hans fars byggverksamhet spirade på 50-talet och hans syskon är idag företagsledare, jurister och civilingenjörer. Usama själv kom att utnyttja sin del av det enorma arvet efter sin far till att bygga en motståndsstyrka - Mujaheddin - som stödd av USA medverkade till att driva ut Sovjet ur Afghanistan, bli vår tids mest kände islamist, jihadist och ledare för Al Qaida som även före 2001 var inblandat i attacker mot amerikanska mål (www.svd.se).

Själv förnekar dock Usama bin Ladin i första skedet inblandning sedan han pekats ut. Det dröjer tre år innan han tar på sig ansvaret för att ha koordinerat attackerna i ett videomeddelande till den arabiska nyhetskanalen Al Jazeera (www.cbc.ca).

Mot bakgrund av Al Qaidas skuld attackerar USA Afghanistan efter att ha förklarat "war on terror", en knapp månad efter 11 september. Al Qaidas styrande tillåts nämligen husera i det bergiga Tora Bora-området i Afghanistan, varifrån man planerar sina attacker. Detta sedan bin Ladin kommit på god fot med och tillhandahöll skydd från mulla Omar, talibanernas ledare. När talibanregimen vägrade utlämna Al Qaidas huvudmän följde en bombkampanj som slutade med den fullskaliga markinvasionen av landet kort därefter (articles.latimes.com).

BALI 2002

Den 12 oktober dödas 202 personer, inklusive sex svenskar, då en koordinerad bombattack briserar på den indonesiska ön Bali. Ytterligare 240 personer skadas. De flesta av de dödade är utländska turister, som befunnit sig i det populära Kuta-området, mest känt för sitt nattliv med klubbar och barer. Två bomber exploderar i området, den ena bomben bärs i en självmordsbombares ryggsäck och exploderar inne på en pub. Kort därefter, när en stor folksamling bestående av dels nyfikna och dels hjälpvilliga unga turister dragit sig till platsen utanför puben, detonerar en mycket större bilbomb utanför puben mitt emot (news.bbc.co.uk).

I den grupp som ställs inför rätta har alla misstänkta kopplingar till den så kallade Jemaah Islamiyah-rörelsen, som även tidigare utfört bombdåd på ön. Organisationen är en panasiatisk sammanslutning av militanta islamistiska extremister. 29 personer greps, av vilka tre senare döms till döden. Jemaah Islamiyah är en fristående organisation. Man opererar på eget initiativ, men har tidigare haft kopplingar till Al Qaida genom jihad-träningslägren i Afghanistan, dit indonesiska islamister skickats. Usama bin Ladin kommenterade dådet en tid efteråt i en inspelning där han sade att attacken utförts rättmätigt, då de flesta som dödades var australiensare. Detta var ett svar på Australiens val att stödja USA:s krig i Afghanistan (www.bbc.co.uk).

Den enda av de misstänkta huvudmännen som under en längre tid undkommer, grips i Abbottabad i Pakistan i mars 2011. En dryg månad senare kommer hela världens blickar att riktas mot staden, sedan Usama bin Ladin skjutits till döds av amerikanska Navy SEAL i ett hus i staden (www.theage.com.au).

BOMBNINGEN I MADRID 2004

Det är morgon den 11 mars 2004 och Madridborna är på väg till sina arbeten. Pendeltågen är överfulla när plötsligt tio bomber på fyra olika tåg briserar och dödar 191 personer, närmare 2000 skadas. De hemagjorda bomberna antas varit gömda i ryggsäckar och med hjälp av mobiltelefoner försökte attentatsmännen se till att bomberna exploderade när tågen gjorde uppehåll på stationer - för att åstadkomma maximal skada. Ytterligare tre odetonerade bomber hittades senare av polisens bombtekniker och desarmerads. Dådet utfördes på dagen 911 elva dagar efter 9/11 2001 och endast tre dagar före det Spanska valet och är det värsta terrordådet i europeisk fredstid (www.history.com).

Baskiska separatistgruppen ETA nämndes tidigt som en tänkbar utförare trots att dådet inte liknade något de tidigare utfört. Den spanska inrikesministern Ángel Acebes pekade ut ETA mot deras förnekande och trots att polisens insats från början fokuserade på terrorister med kopplingar till islamistiska terrorgrupper. Polisen hade bland annat funnit ett kassetband som kunde knytas till dådet och som innehöll texter från koranen. Samma dag, den 14 mars, grips en marockansk man som misstänks ha bistått Al Qaida i dådets förberedelser. I samband med detta finner man ett videoband utanför en moské i Madrid med en video där Al Qaida slutligen tar på sig skulden för dådet. (www.history.com, www.guardian.co.uk).

Spaniens medverkan i kriget i Irak anses av många ha varit motivet till attacken. Kort efter att Socialistpartiet vunnit valet och övertagit regeringsställningen den 14 mars drogs samtliga spanska trupper tillbaka från Irak (www.history.com).

BESLAN 2004

Det är början av september i den lilla staden Beslan i Nordossetien i södra Ryssland. Stadens barn och ungdomar beger sig till den högtidliga första skoldagen. Det är feststämning och många av eleverna är fint klädda och har med sig presenter till sina lärare. Plötsligt avbryts dock högtidsstämningen av att maskerade män och kvinnor beväpnade med automatvapen och bomber rusar in i skolans fullsatta aulan. Omkring 1100 personer - de allra flesta barn - tas som gisslan av vad som snart visar sig vara tjetjenska terrorister. På tredje dagen får gisslamdramat samma en blodiga upplösning som många fruktat var oundviklig när tungt beväpnad militär och polis stormar skolan. Totalt krävde attacken 332 liv, 186 av dessa var barn.

Gisslantagarna krävde att ett antal fängslade tjetjenska motståndsmän skulle frigges, att Ryssland skulle dra tillbaka sina trupper från Tjetjenien samt att de skulle inleda förhandlingar mellan Nordossetien och Ingusjien. Senare tog Sjamil Basajev, tjetjensk terrorist och separatistledare, på sig dådet. Dådet ledde till att en debatt kring Ryssland mångåriga övergrepp och attacker på sina forna bundsförvanter i det Sovjetiska riket blossade upp i världens medier (www.forbes.com).

LONDON 2005

Det är dagen efter att London har tilldelats OS 2012 och längre norrut i Storbritannien äger ett uppmärksammat G8-möte rum i skotska Gleneagles, när London den 7 juli lamsläs av en välkoordinerad attack. Fyra självmordsbombare spränger sig själva i morgonrusningen. 52 personer dör och över 700 skadas när tre tunnelbanetåg och en buss exploderar. Direkt pekas Al Qaida ut som de skyldiga till dådet, då det finns vissa likheter med bombdådet i Madrid året innan. När också olika internetkällor uppger att grupper med Al Qaida-referenser tagit på sig dådet så ökar misstankarna.

Detta visar sig dock vara förhastade slutsatser. Tre av gärningsmännen var andra generationens invandrare från Leeds marginaliserade förstadsområden, alla tre med pakistanskt påbrå. De hade alla gemensamt att ha rört sig i muslimska kretsar, runt moskén och en islamisk bokhandel, men utan någon synbar koppling till extremism (news.bbc.co.uk).

Den fjärde var född på Jamaica, men kom till England som ett-åring. Först 15 år gammal konverterade han tillsammans med sin mor till Islam, varefter han tidigt märkte ut sig för ett extremt intresse och för att visa stöd för martyrskap och jihad-krig. Ett samband med ett större terrornätverk har aldrig kunnat bevisas för de fyra attentatsmännen även om man misstänker att kontakter kan ha skett vid utlandsresor. Det var efter en sådan utlandsresa i Pakistan som två av de Leeds-baserade attentatsmännen bestämde sig för att genomföra en attack och började skrida till verket och fick de två andra med sig (news.bbc.co.uk).

Tidigt på morgonen den 7 juli har de tre Leeds-männen tagit sig ned till Luton, strax norr om London. I Luton möter de den fjärde attentatsmannen och åker gemensamt med tåg in till Londons knutpunkt Kings Cross station. Där delar de upp sig och beger sig i olika riktning på tunnelbanelinjerna. Tre av dem detonerar sina bomber, men en fjärde misslyckas. Han ses därefter köpa ett 9-voltsbatteri på ett snabbköp innan han beger sig ut till en buss, där han sedermera ska detonera bomben och ytterligare skräckslå Londons kollektivtrafikresenärer (news.bbc.co.uk).

Flera misstänkta medgärningsmän greps och förhördes men det har inte gått att påvisa att de fyra terroristerna fått hjälp med vare sig finansiering, bombtillverkning eller annat stöd från någon utanför den egna gruppen (news.bbc.co.uk).

STOCKHOLM 2010

Den 11 december blir svenskarna på allvar påmind om att Sverige inte är ett land förskonat från terrorism. Den myllrande julhandeln i centrala Stockholm avbryts då två bomber detonerar på Olof Palmes gata. Den första, placerad i en bil, klockan 16:50 och den andra, spänd om midjan på attentatsmannen sprängs tio minuter senare. Trots att tusentals människor befann sig i närheten så var attentatsmannen den enda som ådrog sig fysiska skador och fick sätta livet till. Strax innan dådet hade ett mail skickats till Säkerhetspolisen och Tidningarnas Telegrambyrå (TT), mailet innehöll ljudfiler på både arabiska och svenska och rösten talade både om konstnären Lars Vilks teckningar av profeten Muhammed och den svenska insatsen i Afghanistan. Rösten på ljudfilen säger: "Nu ska era barn, döttrar och systrar dö lika som våra bröder och systrar och barn dör". Snart slås det fast att Taimour Abdulwahab, en irakiskfödd 28-årig man boende i Tranås, är ansvarig för dådet. Han beskrivs som en fundamentalistisk muslim. Dådet misslyckades och de samhällseliga följderna blev också relativt blygsamma. Däremot insåg medborgare och myndigheter att också Sverige blivit en skådeplats för den fundamentalistiska terrorismen (www.dn.se).

OSLO OCH UTÖYA 2011

Klockan är 15.26 den 22 juli 2011 när en våldsamt explosion hörs i det centrala Oslo.

Tryckvågen slår sönder glasrutor inom en radie av 500 meter och ödelägger regeringsbyggnaden, där åtta människor dödas. Inga statsråd skadas dock, och trots de döda och den enorma skadegörelsen som orsakats, så verkar Oslo ha kommit lindrigt undan. Det är sommar, fredag eftermiddag och många Oslobor har antingen semester eller är på väg till sina fjällstugor. Endast tio procent av de över 3000 anställda i regeringskvarteret befinner sig på sina arbetsplatser (www.nettavisen.no).

Två timmar går i det kaosartade infernot kring sprängplatsen. Media hinner börja sina spekulationer om tänkbara islamiska nätverk som kan ligga bakom. Men sedan kommer fokus att undan för undan skifta. Klockan 18 kommer de första nyhetsrapporterna om att någon skjuter vilt omkring sig på det politiska ungdomsläggret på Utöya, strax nordväst om Oslo. Det är Arbeiderpartiets ungdomsförbund som äger ön där läggret äger rum med 560 deltagare, och snart framkommer bilden av dåden som en ytterst välplanerad attack riktad mot Norges politiskt valda styre (www.nettavisen.no).

När attentatsmannen påträffas av polisens insatsstyrka på Utöya ger han villigt upp efter en timmes barnajakt, och lägger ned sina vapen. Hans namn är Anders Behring Breivik och snart ska bilden av en högerextrem terrorist utkristallisera sig (www.nettavisen.no).

Innan attacken, där han parkerat en skåpbil innehållande en 950 kilo tung gödselbomb och sedan begett sig till Utöya utklädd till polis och beväpnad med automatvapen, skickar Anders Behring Breivik ut ett

kompedium till flera tusen mottagare. Detta är hans manifest, och i det beskriver han orsaken till varför han skrider till verket med sin vedervärdiga aktion. Han hävdar att Norge och västvärlden glidit in i en kulturmarxistisk politisk korrekthet som förhindrar ett tillbörligt försvar mot den islamisering som han hävdar hotar vårt sätt att leva. Han presenterar sig själv som kommendörkapten i den norska antiislamska och anti-kommunistiska motståndsrörelsen och säger sig agera på uppdrag av Knights Templar (www.nettavisen.no).

Vid den slakt som utspelade sig på Utöya dödades 69 människor och över 30 skadas svårt, varav en ytterligt stor majoritet var barn och ungdomar, i vad som beskrivs som den värsta attacken på Norge sedan andra världskriget. Den enorma grymhet och systematik som färgade Breiviks tillvägagångssätt på Utöya gjorde att en våg av sorg och sammanhållning sköljde över Oslo, Norge och resten av Norden. I ett omtalat roståg på Rådhusplatsen i Oslo slöt över 200 000 människor upp för att visa sitt avståndstagande till dådet. Inte oväntat kom Breivik omgående att kallas vansinnig och sinnessjuk. Detta skulle komma att bli vida omdebatterat och noga utrett vid den långa domstolsprocess som följde - om han skulle dömas till vård eller fängelse. Breivik bedömdes dock av domstolen vara tillräknelig, varför han dömdes till förvaring - ett icke tidsbestämt straff som omprövas av rätten mot farlighetsbedömning vart tionde år (www.nettavisen.no).

